

HIFOnytt

| MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

nr 2 – april 2006 | innhold

- 3 Tanker ved årsmøtetid. Av *Vera Schwach*
- 5 Torfinn Tobiassen. Av *Per-Øivind Sandberg*
- 6 Innkalling til HIFOs årsmøte 2006
- 7 Sak 2, HIFO-styrets beretning for perioden 1. juni 2005 til 31.mars 2006
- 18 Regnskap og budsjett for HIFO
- 20 Sak 4, HIFOs arbeidsplan for perioden mai 2006–mai 2007
- 22 Sak 5, Historisk tidsskrift til alle medlemmer av HIFO
fra 2007 – kollektivt abonnement
- 23 Valgkomiteens innstilling til styre for HIFO 2006–7
- 24 Annonse: Andenes-seminaret
- 26 Annonse: Spiltraseminaret 2006
- 28 Forslag til CISH-konferanse
- 29 Sitatet. Av *Rune Blix Hagen*
- 30 Fremtidens historieundervisning for elever med flerkulturell bakgrunn.
Eurosentrisme eller individuell tilpasset opplæring? Av *Dirk Levsen*
- 33 Intet nytt fra lærebokfronten? Del to. Av *May-Brith Ohman Nielsen*
- 39 Bokmelding: Øyvind Finne: «*Krigen som aldri slutter. Krigstraumer i et livstids-
perspektiv. Eksemplet Finnmark 1940–46*». Av *Marianne Neerland Soleim*
- 42 Bokmelding: Bo Stråth: *Union og demokrati. Dei sameinte rika
Noreg-Sverige 1814–1905*. Av *Torbjörn Nilsson*
- 48 Bokmelding: Francis Sejersted: *Sosialdemokratiets tidsalder.
Norge og Sverige i det 20. århundre*. Av *Jan Heiret*

HIFO – Den norske historiske forening

Historisk institutt, Universitetet i Oslo, boks 1008, Blindern, 0315 Oslo

Bankkonto 7874 06 46582

HIFOs styre

Leder: *Vera Schwach*, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning, Senter for innovasjonsforskning (NIFU STEP), Wergelandsveien 7, 0167 Oslo, tlf 22 59 51 56, faks 22 59 51 01, e-post: Vera.Schwach@nifustep.no

Nestleder: *Eldrid Mageli*, IAKH, Postboks 1008, 0315 Oslo, tlf 22 85 67 68, e-post: e.i.mageli@iakh.uio.no

Kasserer: *Bjørn Arne Steine*, IAKH, Postboks 1008, 0315 Oslo, tlf 22857324, e-post: b.a.steine@iakh.uio.no

Redaktør HIFO-nytt: *Inger Marie Okkenhaug*, Historisk Institutt, Universitetet i Bergen, Sydnesplassen 7, 5007 Bergen, tel. 55 58 28 13/45 60 18 91, fax 55 58 96 54, e-post: Inger.Okkenhaug@smi.uib.no

Styremedlemmer:

Anne Kjersti Jacobsen, skolekontakt, Dælenenggt 23, 0567 Oslo, tlf (privat) 22 71 89 48, e-post: anne_jacobsen@hotmail.com

Knut Sprauten, Norsk lokalhistorisk institutt, Pb 8045 Dep, 0031 Oslo, tlf (jobb) 22 92 51 39, e-post: knut.sprauten@lokalhistorie.no

Årstein Svihus, Monrad Mjeldesveg 20, 5161 Laksevåg, tlf. 90879443, e-post: Arstein.Svihus@hi.uib.no

Anne Tove Austbø, Stavanger Sjøfartsmuseum, Muségt. 16, 4010 Stavanger, tlf (jobb) 51 84 27 26, fax (jobb) 51 84 27 01, e-post: anne-tove.austbo@stavanger.museum.no

Varamedlemmer:

Knut Grove, Rokkansenteret, Nygårdsgaten 5, 5015 Bergen, tlf 55 58 97 59, e-post: knut.grove@rokkan.uib.no

Espen Andresen, Ålveien 6a, 7560 Vikhammer, tlf 97 68 43 03, e-post: espen.andresen@hf.ntnu.no
Karsten Korbøl, Kjørberggata 1G, 0653 Oslo, mobil: 99 23 23 27, privat: 21 91 62 20, arbeid: 22 63 43 71, e-post: kkorbol@start.no

Harald Dag Jølle, Institutt for historie, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø, tlf: 77 64 64 77, mobil: 95 93 47 28, e-post: hdagj@sv.uit.no

---

HIFO-sekretariatet

Lars Thoresen er engasjert som HIFOs sekretær med fast treffetid på Historisk institutt, Universitetet i Oslo, onsdager kl 10.30–13.30, tlf: 22 85 67 59 (betjenes av telefonsvarer utenom treffetid), faks: 22 85 52 78, e-post: HIFO@sv.uit.no.

HIFO på internettet

HIFOs hjemmeside i World Wide Web har adresse <http://www.hifo.no>

Tanker ved årsmøtetid

VERA SCHWACH

Det stunder mot et av årets høydepunkter, HIFO-seminaret. I år inviterer lokallaget i Agder til Kristiansand. Innsatsen til det lokale dugnadslaget har allerede vært formidabel, og tilreisende fra nær og fjern kan glede seg til et faglig inspirerende seminar og møte med gode laugsfeller. Hovedsesjonen bærer overskriften «Vår rolle som historikere i offentligheten». Sesjonen har sin bakgrunn i en forståelse av at HIFO skal engasjere seg i historikernes interesser og fagfellesskapet blant historikere, men at HIFO også skal bygge på verdier og samfunnsinteresser som er større enn egeninteressene til historikerlaget. Års tema er begrunnet med at forholdet mellom historie, faghistorikere og kunnskapsallmenning alltid er viktig og nå svært aktuelt. HIFO mener det er viktig å opprettholde og styrke nærheten mellom forskningsfaget og kunnskapsallmenningen. Det siste året har HIFO på flere måter engasjert seg for å befeste og styrke det vi ser som en verdifull tradisjon i faget. I 2005 opplevde historikere at vitenskapelig publisering på norsk ble diskriminert i forhold til den på engelsk. HIFO og Nasjonalt fagråd protesterte mot at engelskspråklige tidsskrifter ble løftet opp, mens *Historisk tidsskrift* på norsk ble rangert lavere enn kvaliteten på tidsskriftet skulle tilsi. Slaget om *Historisk tidsskrift* ble vunnet ved juletider. I kjølvannet av vårt anskrik fulgte et bredere ordskifte om forholdet mellom norsk og engelsk som publiseringsspråk. Siste nytt er at Universitetet i Oslo fredag 31. mars presenterte en innstilling som underbygger historikernes synspunkter. Historikere er med på å forvalte den verdifulle arven som språket er, norskens skjebne er avhengig av at språket blir brukt overalt, i alle domener.

Språket setter norske historikere i stand til å strekke seg etter nyanserike analyser generelt og spesielt i omtalen av norske samfunnsforhold. Gode ferdigheter i morsmålet oppøver den språklige kritikken, og setter historikere i stand til å uttrykke seg presist på fremmede språk. Her vil jeg imidlertid fremheve den selvsagte betydningen av god sakprosa på bokmål og nynorsk for dialogen med andre offentligheter enn fagoffentligheten nasjonalt og internasjonalt.

Utredningen «God skikk» ble offentliggjort i mars. HIFO var en av tre oppdragsgivere for oppdraget. Utredningen skulle avklare faglige, etiske og juridiske normer, og hvilke standarder som bør legges til grunn for bruk av og referanser til kilder i allmenne historiske fremstillinger og andre faglitterære verk. Historikernes krav til kildekritikk og etterprøvbarehet har fått fullt gjennomslag og vil nok heretter danne en norm.

Elever og lærere i historie utgjør en viktig del av kunnskapsallmenningen. De par siste årene har nye læreplaner for historie både for grunnskolen og videregående blitt utarbeidet og er vedtatt. HIFO har engasjert seg i arbeidet, og vi mener at planene spesielt for videregående skole ivaretar historiefaglige kvaliteter og er rimelig oppdatert i forhold til nyere forskning og historieforståelse.

Under seminaret avholdes HIFOs årsmøte. Det gjøres opp bestikk for foreningens aktiviteter sentralt og lokalt. Styrets fyldige rapport til årsmøtet 2006 redegjør for arbeidet siste år, mens arbeidsplanen peker på de uløste oppgavene. HIFO er i god skikk, men ingen bør slurve med jevnt vedlikehold og ettersyn. Her vil jeg nøye meg med å minne om den veldige dugnadsinnsatsen som

holder HIFO i gang, og det usynlige, rutinepregede arbeidet som utgjør en bærebjelke i organisasjonen.

Deler av mannskapet går på land, mens nye entrer skuta. De siste årene har jeg vært skipper, men like ofte lettmatros. Blant dem som går opp landgangen er undertegnede og mesteparten av arbeidsutvalget. HIFOs AU seiler fra Oslo til Bergen. I trygg forvisning om at HIFOs får et engasjert styre med stor arbeidsvilje, takker styret og undertegnede for seg og overlater roret til ny skipper og et nytt mannskap.

I dette nummeret finner du alle papirer til HIFOs årsmøte 2006, i tillegg til to bidrag om historieformidling og den videregående skolen, henholdsvis del to av May-Brith Ohman Nielsens *Intet nytt fra lærebokfronten?*, og ett innlegg om utfordringer knyttet til historieundervisning for elever med flerkulturell bakgrunn, av Dirk Levsen. Dessuten har vi tre bokmeldinger: Marianne Neerland Soleim anmelder Øyvind Finnes bok om krigstraumer i et livstidsperspektiv, basert på studier fra Finnmark i perioden 1940-46, mens tobinds verket om Norge og Sverige blir anmeldt av Torbjörn Nilsson (bind en) og Jan Heiret (bind 2.).

God lesning!

Torfinn Tobiassen

Universitetslærer, førsteamanuensis Torfinn Tobiassen er død i sitt nittiende år etter en tids sykdom. Han ble født i Østre Gausdal. Faren døde da Torfinn Tobiassen var 11 år. Han flyttet da med sin mor til Susendalen på Helgeland hvor han vokste opp.

Etter å ha gjennomført landsgymnasiet på Orkdal i 1938 begynte han å studere ved universitetet i Oslo. Som så mange av oslostudentene, forlot også Torfinn Tobiassen landet etter aksjonene mot universitetet høsten 1943 og oppholdt seg i Sverige under resten av okkupasjonstiden.

Han returnerte fra Sverige sommeren 1945 og gjenopptok sine historiestudier. Han deltok i en gruppe som besto av interesserte historiestudenter og ble omtalt som «historiefagets Erling Falk, en mann med en enorm autoritet og kunnskaper over hele feltet.» Denne gruppens medlemmer gikk under navnet «tobister».

Torfinn Tobiassen ble knyttet til Historisk Institutt da dette ble opprettet i 1953 ved Universitetet i Oslo. Som universitetslærer fikk han ansvar bl.a. for undervisning av studenter i eldre norsk og europeisk historie. Hans interessefelt var i første rekke politisk historie og idehistorie.

I mange år hadde også Torfinn Tobiassen ansvaret for avviklingen av sommerkursene som Historisk Institutt arrangerte for lærere og andre som ønsket å etterutdanne seg.

Han hadde også mye kontakt med Folkeuniversitetene på Østlandet. Disse studieorganisasjonene avholdt grunnfagskurs i historie for studenter som ikke hadde anledning til å følge den ordinære undervisningen ved Universitetet i Oslo. Tobiassen underviste ofte ved slike kurs i en rekke byer på Østlandet, fra Hamar i nord til Sandefjord i sør, fra Ål i Hallingdal i vest til Fredrikstad i øst.

Hans undervisningsform skjedde stort sett som en vekslning mellom oversiktsforelesninger og seminarer. Han var en fremragende foreleser og hans undervisning hadde bestandig mange tilhørere. Hans pedagogiske opplegg var et system og en metode med en klart formulert overordnet problemstilling. Denne problemstillingen ble så belyst ved punktvis gjennomgang av kildestoffet, bakgrunnen for situasjonen, ulike historikeres syn og teorier med en velbegrunnet konklusjon, noen ganger overraskende ny. Alle alternativer ble presentert i en strukturert form med over- og underpunkter, nesten bestandig gjengitt med tall og bokstaver. Denne undervisningsformen bedrev han gjennom et langt lærerliv til han var langt opp i åttiårene.

Torfinn Tobiassen var en historieformidler av ypperste klasse. Gjennom sin enorme interesse for historiefaget har han hatt stor innflytelse på mange studenter og forskere og deres tenkning om ulike sider av dette faget.

Han hadde ingen omfattende produksjon, mens hans publiserte arbeider er fremragende. Mest kjent er hans arbeid om Magnus Erlingssons tronfølgelov fra 1163. Dette er en klassiker i norsk historieforskning.

Torfinn Tobiassen, med sin lune humor og vennlige væremåte, sto bestandig til disposisjon for sine studenter, nær sagt til alle døgnets tider. Han var en beskjeden mann som aldri var opptatt av posisjonering.

Torfinn Tobiassen var et intellektuelt menneske som samlet og formidlet kunnskap for kunnskapens egen skyld. Han tenkte aldri på eksamen. Det interesserte ham ikke.

Per-Øivind Sandberg

Innkalling til HIFOs årsmøte 2006

Årsmøte i Den norske historiske forening (HIFO) avholdes fredag 5. mai fra kl 17.15 til 19.00 på Høgskolen i Agder. Møtet holdes i forbindelse med HIFO-seminaret 2006 som foregår i Kristiansand 5.– 7.mai.

Dagsorden:

Åpning ved leder i HIFO

1. Konstituering og godkjenning av fullmakter, valg av møteleder og referenter
2. HIFO-styrets og lokallagenes årsberetninger
3. Regnskap
4. Budsjett, årsplan og fastsetting av medlemskontingent.
5. Innkomne saker: Fra HIFOs styre. *Historisk tidsskrift* til alle medlemmer av HIFO fra 2007, kollektivt abonnement
6. Valg
  - leder
  - styremedlemmer og vararepresentanter
  - valgkomité
  - revisorer.

Vedtektene stadfester at vedtak ikke kan fattes i saker som ikke er oppført på dagsorden.

Saksdokumenter er trykket i *HIFO-nytt 2/2006* og legges ut på HIFOs hjemmeside på inter-nett. (www.hifo.no). Årsmeldinger fra HIFOs lokallag blir løpende lagt ut på HIFOs nettsider.

Alle medlemmer oppfordres til å møte. Fullmakter vil bli godkjent i samsvar med vedtektenes paragraf 6. Reiseutgifter etter billigste reisemåte for en representant fra hvert lokallag vil bli dekket sentralt. Gitt HIFOs begrensede ressurser, oppfordrer styret representanter som har mulighet til det, om å få reisen dekket av arbeidsgiver eller på annen måte.

Oslo 2. april 2006

På vegne av HIFOs styre

Vera Schwach

Leder

Sak 2, HIFO-styrets beretning for perioden 1. juni 2005 til 31. mars 2006

Organisasjon

Styret

Styret har i perioden hatt følgende sammen-
setning:

Faste medlemmer:

Vera Schwach, Oslo, leder

Eldrid Mageli, Oslo, nestleder

Bjørn Arne Steine, Oslo, kasserer

Inger Marie Okkenhaug, Bergen, redaktør av

HIFO-nytt

Anne Tove Austbø, Stavanger

Anne Kjersti Jacobsen, Oslo

Knut Sprauten, Oslo

Årstein Svihus, Bergen

Varamedlemmer – som er blitt oppfordret til
å møte fast på styremøtene:

Espen Andresen, Vikhammer

Knut Grove, Bergen

Harald Dag Jølle, Tromsø

Karsten Korbøl, Oslo

Styret arbeidsutvalg har bestått av Vera

Schwach, Eldrid Mageli, Bjørn Arne Steine
og Anne Kjersti Jacobsen.

Årstein Svihus har vært lokallagskontakt og
seminarkoordinator

Vera Schwach og Eldrid Mageli har hatt
ansvar for *HT* og *HIFOs skriftserie*.

Karsten Korbøl og Anne Kjersti Jacobsen har
vært skolekontakter.

Vera Schwach og Årstein Svihus har hatt
ansvar for oppdragsforskning.

Knut Sprauten har fulgt opp framdriften i de
ulike priskomiteene.

Anne Tove Austbø har hatt et spesielt ansvar
for internasjonalt historikersamarbeid.

Eldrid Mageli har hatt ansvar for internasjonalt
solidaritetsarbeid og særlig oppfølging
av «Network of Concerned Historians»
(NCH).

Harald Dag Jølle har hatt ansvar for HIFOs
hjemmesider.

Det er avholdt 5 ordinære styremøter i
perioden, 19. juni, 19. august og 11. novem-
ber 2005, 13. januar og 17. mars 2006. Det
vil bli avholdt et siste styremøte for styret
2005–2006, den 5. mai 2006.

Det er avholdt 4 ordinære arbeidsutvalgs-
møter, alle som forberedelser til styremøtene.

Medlemmer 2004 og 2005

Per 31. desember 2004 hadde 892 personer
betalt kontingent. De fordelte seg på

- 203 studentmedlemmer
- 689 ordinære medlemmer.

Dette var en tilvekst på nesten 40 medlem-
mer i forhold til 2003.

Per 31. desember 2005 hadde 874 personer
betalt kontingent. De fordelte seg på

- 124 studentmedlemmer
- 750 ordinære medlemmer

Tallene viser en nedgang på 18 betalende
medlemmer.

Abonnementer på Historisk tidsskrift 2004 og 2005

Per 31. desember 2004 hadde *HT* 1088 beta-
lende abonnenter

- Av disse var 485 medlemmer av HIFO (352
ordinære medl., 133 stud.medl)
- I tillegg hadde HIFO 26 livsvarige abon-
nenter.

Per 31. desember 2005 hadde *HT* 1071 beta-
lende abonnenter og 82 gratisabonnenter

- Av disse var 485 medlemmer av HIFO
(403 ordinære medl, 82 stud.medl)
- I tillegg hadde HIFO 26 livsvarige abon-
nenter.

Abonnementer på HIFO-nytt

HIFO-nytt hadde 24 betalende abonnenter og 26 gratisabonnenter, hvorav 7 var pliktavlevering til Nasjonalbiblioteket.

Lokallag

HIFO har 11 lokallag. Lagene finnes i Agder, Bergen, Bodø, Nord-Trøndelag, Nordvestlandet, Rogaland, Sogn og Fjordane, Sør-Trøndelag, Tromsø, Vestfold og Østlandet. De enkelte lokallagene skriver egne årsmeldinger. Innsendte årsmeldinger ligger tilgjengelige på HIFOs hjemmeside på Internett. 10 av 11 lokallag har fått overført kr 5000 til sammen kr 55.000 for 2005. Én av utbetalingsene fremgår ikke av regnskapet for 2005, da denne først ble gjort på nyåret 2006.

Styret vil arrangere et lokallagsseminar under årets HIFO-seminar i Kristiansand 6. mai. Her vil ulike spørsmål knyttet til aktiviteten i lokallagene og forholdet mellom HIFO sentralt og lokallagene bli tatt opp.

Økonomi

Regnskapet for 2005 viser stabilisering på inntektssiden. Den gode tendensen i forhold til kontingentinntekter og støtte fra universiteter og høgschooler fortsatte i 2005. Det er gledelig at foreningens to hovedinntektskilder dermed fremstår som stabile. Likeledes er det positivt at vi ser ut til å ha klart å snu den negative utviklingen i forhold til salg av annonseplass i *HIFO-nytt*. Mens annonseinntektene i 2004 var nede i kr 2.000, klarte vi med en målrettet ekstrainsats i 2005 å få inn mer enn budsjettet, kr 10.500 mot budsjettet 8.000. Det er imidlertid fortsatt svikt i andre inntekter, som oppdragsinntekter, salg av trykksaker og finansinntekter (renter). De totale driftsinntektene gikk ned i forhold til 2004 med ca. 24.000 kr, fra ca. 350.000 kr i 2004 til ca. 326.000 kr i 2005. Til disse driftsinntektene kommer en bevilgning på kr 100.000 fra Institusjonen Fritt Ord, som er øremerket HIFOs Fritt Ord-stipend.

Det er grunn til å anta at kontingenten, sammen med støtte fra universiteter og høgschooler og annonseinntekter, også i kommende år vil utgjøre det vesentlige av HIFOs inntektsgrunnlag. Styret har tatt hensyn til dette, og har bevisst arbeidet for å begrense foreningens driftsutgifter. For 2005 var det budsjettet med et mindre underskudd, kr 6.000. Det er gledelig at kutt på utgiftssiden har ført til at foreningens regnskap nå viser et lite overskudd på kr 5 669. Overskuddet skyldes hovedsakelig at grepene som ble tatt for å begrense underskuddet, i forbindelse med fremleggelsen av det reviderte budsjettet på årsmøtet i 2005, har vist seg vellykkede. Både kuttet i antall numre av *HIFO-nytt* og reduksjonen i antall styremøter ga den tilsktede effekt. En annen viktig faktor var at reiseutgiftene til årsmøtet i Trondheim ble betydelig lavere enn forventet. Også lønnsutgiftene til kontorsekretæren ble noe lavere enn budsjettet. Dessuten var det mindre behov enn budsjettet for innkjøp av konvolutter, frimerker og andre fornødenheter til kontoret i 2005. Endelig påløp det ved overgang til nettbank, i en overgangsperiode, lavere bankgebyrer enn vi hadde regnet med.

Foreningen har likevel store utfordringer på utgiftssiden. De er først og fremst knyttet til avvikling av styre- og årsmøter og trykking og utsendelse av *HIFO-nytt*. Utgifter til *HIFO-nytt* har på grunn av økt porto og trykkekostnader økt jevnt de siste årene. I 2005 kostet det den samme sammen å produsere og utsende 5 numre av *HIFO-nytt* som det tidligere kostet for 6 numre.

En gjennomgang av økonomien viste også at Anmelderprisen på kr 10 000 kr faktisk har vært finansiert over HIFOs eget budsjett for utdelingene, 2002, 2003, 2004 og 2005. Da styret høsten 2005 ble klar over dette forholdet, besluttet det å søke ekstern finansiering. Det lyktes ikke for prisutdelingen 2006, og styret besluttet i mars 2006 å bekoste prisen, men å fortsette arbeidet for

å sikre ekstern finansiering fra og med neste utdeling.

Bortsett fra et visst overskudd i 2005, har HIFO slitt med underskudd de siste regnskapsårene. Det er all grunn til å være nøktern også i fortsettelsen, selv om økonomien synes å være under kontroll. En ytterligere konsolidering av foreningens økonomi kommer fra og med inneværende år, som følge av at årsmøtet i 2005 vedtok å heve kontingenten for ordinære medlemmer fra 2006. Likevel er det i forholdet til budsjettet for 2007, og revidert budsjett for 2006, grunn til å være tilbakeholden i forventningene om økte inntekter. Vi har regnet med en økning av kontingentinntektene og en stabilisering av inntektene for annonsering i *HIFO-nytt* og på hifo-net. HIFO har igjen god dialog med universitetene og høyskolene, og budsjetterer med at disse også i 2007 vil bidra med støtte, selv om vi neppe kan regne med samme omfang som i 2005.

Det er derfor avgjørende at HIFO fortsatt lykkes med å holde god kontroll på utgiftssiden. Styret foreslår å begrense antallet *HIFO-nytt* til 5 numre også i 2006 og 2007. Vi foreslår dermed å opprettholde budsjettposten til *HIFO-nytt* på kr 85.000 men må altså se i øynene at dette kun rekker til 5 utgivelser. Vi er usikre på årsakene til at reiseutgiftene til årsmøtet ble så vidt begrensede i 2005, og foreslår derfor å opprettholde den relativt store posten på kr 50.000 til dette formålet. Derimot foreslår vi å holde antallet styremøter på 5 for 2007.

Både det foreslåtte reviderte budsjettet for 2006 og budsjettet for 2007 viser dermed et lite overskudd.

Kontordrift

Lars Thoresen har vært HIFOs kontorsekretær i 2005 og 2006. Sekretæren har hatt fast kontortid 3 timer i uken. Kontorsekretæren har fungert som sekretær ved styremøter og møter i arbeidsutvalget. Kontorsekretæren

har vedlikeholdt medlemsregisteret, hatt ansvaret for den løpende oppdateringen av HIFOs nettsider og bistått kassereren med diverse konteringsarbeid. Det langt meste av kommunikasjonen med både medlemmer og tillitsvalgte i HIFO har foregått via e-post. Det har kommet få henvendelser via telefon i kontortiden.

Skoleseksjonen har benyttet seg av sekretæren til diverse arbeid i forbindelse med gjennomføringen av sitt lærerseminar høsten 2005 med tilhørende prosjektkonkurranse. Sekretæren har også ordnet med diverse regnskapssaker for skoleseksjonen.

Organisasjon og organisasjonshåndbok

Styret har kartlagt og holder på å samle inn arkiver fra tidligere HT-redaksjoner. Arbeidet er ikke sluttført. Styret vil se gjennom arkivmaterialet før avlevering til Riksarkivet.

HIFO er en organisasjon med et mangfold av aktiviteter og med hyppige styreskifter både lokalt og sentralt. For å beholde kontinuiteten og for å gi lokallag og nye styremedlemmer en oversikt over organisasjonen har styret skrevet en organisasjonshåndbok. Målsettingen er at medlemmer av HIFO skal kunne bli kjent med organisasjonen HIFO og dens ulike aktiviteter. I håndboken er alle vedtekter, statutter og retningslinjer for organisasjonens arbeid samlet på ett sted. Boken er ferdigstilt og blir lagt ut på nett i april 2006.

Reisestipend og priser

Reisestipend

Det kom inn 13 søknader om reisestipend. Det er blitt utdelt stipend for til sammen 15 000 kr. Det ble utdelt sju reisestipend, fire høsten 2005 og tre våren 2006.
Høst 2005 – ni søknader – fire innvilget:
Evy Johanne Håland
Gaute Losnegård
Petter Jansen
Torgeir Melsæter

Vår 2006 – fire søknader – tre av dem ble innvilget:

Bjørn Bandlien

Turid Hagene

Åsmund Svendsen

Sverre Steen-prisen

Sverre Steen-prisen for 2005 for fremragende formidling av historie gikk til Francis Sejersted. I sin begrunnelse la priskomiteen blant annet vekt på at han har skrevet et bind i Cappelens Norgeshistorie, og at hans nye, store bok om Norge og Sverige i det 20. århundret er skrevet for et bredt publikum og formidler et stort korpus både av egen og andres forskning. Ellers består hans historiske produksjon i all hovedsak av teori- og metoderefleksjoner og store primærstudier. Like fullt er han antakelig den historikeren som er best kjent i den norske offentligheten - ikke minst som Nobelkomiteens formann gjennom en årrekke.

Ledskapet i Institusjonen Fritt Ord og arbeidet i Ytringsfrihetskommisjonen førte også med seg mye diskusjon og oppmerksomhet. Sejersted er en historiker som mange har sett og hørt. Men verken virksomheten eller oppmerksomheten kan forstås uavhengig av det faglige faktum at Francis Sejersted er historiker og oppfattes som historiker. Årets prisvinner kan dermed betraktes som en historiker som formidler også gjennom handling, og ikke bare gjennom tekst og tale. Handlingene må imidlertid sees på bakgrunn av tekstene.

Medlemmer av priskomiteen var: Tore Linné Eriksen, Erling Sandmo og Bodil Stenseth. Cappelen forlag finansierer Sverre Steen-prisen.

HIFOs anmelderpris

HIFOs anmelderpris ble tildelt Olav Rovde for anmeldelse av Olav Randens bok *Brøyte seg rydning. Bureisingstid og bureisarliv*. Anmeldelsen er trykt i *Heimen* nr.4-2004. Komiteen

har blant annet trukket fram at Rovde både presenterer verket tilstrekkelig bredt, og skriver slik at lesere uten spesialkunnskap på feltet har utbytte av framstillinga. Verket blir plassert i historisk geografisk sammenheng, og premissene for faglig argumentasjon blir klart gitt til kjenne. Anmeldelsen har en grunnleggende kritisk vinkling med innvendinger rettet mot sentrale analyse- og struktureringsproblemer, men gir også sjenerøst rom for omtale av verkets faglige og litterære kvaliteter.

Medlemmer av komiteen var: Jon Skeie, Mona Ringvej og Bjørg Seland.

HIFOs Fritt Ord-stipend

En gave fra institusjonen Fritt Ord gjør det mulig for HIFO å dele ut stipend på kr. 20.000 til nylig uteksaminerte hovedfags- eller mastergradskandidater. Stipendet skal brukes til å publisere oppgaven i bokform eller få den bearbeidet og utgitt i artikkel-form. Fritt Ord-stipendet ble utlyst i desember 2004, og det kom inn sju søknader. En enstemmig komité gikk inn for å gi prisen for året 2004 til Dag Hundstad. Vårsemesteret 2004 tok han hovedfagseksamen i historie ved Universitetet i Bergen med oppgaven «Sørlandske uthavnssamfunn fra maritime monokulturer til fritidssamfunn».

Medlemmer av komiteen var: Ola Svein Stugu, Berit Eide Johnsen og Ole Georg Moseng.

HIFOs arrangementer og arrangementer der HIFO er partner

Historikerdagene 2005

Historikerdagene gikk av stabelen i Trondheim 17.–19. juni. Institutt for historie og klassiske fag, avdeling historie, NTNU, stod for arrangementet. HIFO var representert i arrangementskomiteen ved tidligere leder i HIFOs lokallag Sør-Trøndelag, Anne Kristine Børresen. Arrangementet som ble holdt på Hotel Britannica, hadde rundt 200 deltakere.

Tema for konferansen var unionsoppløsningen 1905. Norges Forskningsråd støttet konferansen med kr 175.000, Norge 2005 bidrog med ca kr 75.000. Hotel Britannica gav arrangementet en stilfull og elegant ramme. Sesjonene tilbød et rikt program, som perspektiver på unionsoppløsningen, norsk utenrikspolitikk etter 1905, aspekter ved Norges utvikling under unionen, og arbeidets historie. Utfluktene, der tema var Trondheims historie og framveksten av det moderne Norge, inkluderte blant annet omvisning i Nidarosdomen og Erkebispegårdsanlegget, byvandring og en utstilling om samspillet mellom teknologi og samfunn. Sverre Steen-prisen, Annmelderprisen og Fritt Ord-prisen ble utdelt.

HIFO-seminaret 2006

HIFOs lokallag i Agder arrangerer HIFO-seminaret 2006. Det avholdes 5.–7. mai på Høgskolen i Agder, Kristiansand. Budsjettet for konferansen er rundt 360.000 kr. Norges forskningsråd har støttet konferansen med en bevilgning på kr 150.000, andre kostnader er dekket ved deltakeravgift, støtte fra Høgskolen i Agder og lokale og fylkeskommunale instanser. Konferansens hovedtema vil være «Vår virksomhet som historikere». HIFO vil rette blikket mot historikeren og historiefagets mange og ulike roller i politikk, kultur og samfunn.

HIFO-seminaret 2007

HIFOs lokallag i Vestfold har ansvaret for seminaret. Arrangementskomiteen samarbeider med Høgskolen i Vestfold, avdeling for samfunnsfag, om avviklingen. Planleggingen er per ultimo mars 2006 kommet svært godt i gang.

De nordiske historikerdagene i 2007

De nordiske historikerdagene arrangeres i Reykjavik 8.–10. august 2007. Innbydelse til å komme med forslag på sesjoner ble sendt alle HIFO-medlemmer via hifo-net.

Historikerdagene 2008

Per ultimo mars er det ikke endelig avgjort hvor arrangementet vil gå av stabelen, men det vil være avklart til før HIFOs årsmøte 2006.

21st International Congress of Historical Sciences («Verdenskongressen i historie»), 2010, Amsterdam

HIFO er invitert til å sende inn forslag til temaer for henholdsvis hovedsesjoner, spesialsesjoner og rundebordsdiskusjoner (major themes, specialized themes and round tables). HIFO har bedt enkeltpersoner og fagmiljøer til å sende inn forslag. De samordnes av HIFO som nasjonalt medlem av CISH, og oversendes til CISH's generalsekretær med frist 31. oktober 2006.

De nordiske historikerdagene i 2011 i Norge
Etter Reykjavik, står Norge for tur til å være vertskap. Arrangementet vil bli forskjøvet med et år på grunn av verdenshistorikerkonferansen som avholdes i 2010. Historiske institutt ved universitet i Tromsø er innforstått med å ta på seg arrangementet. Einar Niemi er forespurmt om å være HIFOs kontaktperson for arrangementet i Tromsø.

Informasjon og profilering, internt og eksternt

HIFOs hjemmeside

HIFO fikk nye hjemmesider i 2005. Sidene kan nå enkelt driftes gjennom en nettleser av de i styret som har brukernavn og passord. Sidene har blitt regelmessig oppdatert, og nyhetsfunksjonen har fungert som den skal. Vi har derimot ikke fått gjennomgått og oppdatert alt stoffet som ligger på sidene (inkludert informasjonen på engelsk).

Hjemmesiden til HT

Sidene til Historisk tidsskrift er nå lagt under HIFOs hjemmeside. Det gamle domenenavnet til HT, www.historisktidsskrift.no, funge-

rer fortsatt. Under rubrikken «publikasjoner» finnes også *HIFO-nytt* og *HIFOs skriftserie*. Redaksjonene har ansvaret for å oppdatere sidene. Styret har vurdert om deler av *HIFO-nytt* skal gjøres tilgjengelig på nettet, og om denne kanalen skal brukes mer aktivt, blant annet for å kompensere at medlemsbladet (i 2005 og 2006) kun kommer ut med fem nummer i året.

Hifo-net@iakh.uio.no

Våren 2004 etablerte HIFO-styret, hifo-net som er et elektronisk nettverk av medlemmenes epostadresser. Høsten 2005 skiftet nettet adresse. Hensikten er hurtig og billig spredning av informasjon som kommer til HIFO, fra styret og mellom medlemmer. I underkant av 50 prosent av medlemmene er ultimo mars 2005 registrert med e-postadresse. Hifo-nettet fungerer bra og etter intensjonene. HIFO styret og kontorsekretæren arbeider for å få flere medlemmer registrert på adresselisten og å øke aktiviteten på hifo-net.

Profilering av HIFO

Styret har vært bevisst på en gjennomført bruk av HIFOs logo og å gjøre profileringen mer enhetlig. Styret har ikke revidert og trykt opp nytt opplag av rekrutteringsbrosjyren på grunn stort lager av brosjyrer og svak økonomi.

Styret har gjort en innsats for å rekruttere medlemmer, i rekrutteringsarbeidet teller det stedige arbeidet. Alle medlemmer må regelmessige ta et tak. Informasjon om foreningen er blitt spredd på introduksjonsmøter for masterstudenter, på møter i HIFOs regi og andre arrangementer der HIFO-medlemmer deltar. Rutinene for spredning av informasjon må holdes ved like og kan fremdeles bli bedre og mer effektive.

Internasjonalt arbeid

CISH (International Committee for Historical Sciences) og Euroclio

CISH og Euroclio er to pilarer i HIFOs internasjonale arbeid. HIFO er nasjonalt, norsk medlem i den internasjonale komiteen for historiske vitenskaper og i den europeiske organisasjonen for historieundervisning. Skoleseksjonens internasjonale arbeid i Euroclio blir drøftet i avsnittet «arbeid rettet mot skole og lærere i historie». HIFO mottar årsrapporter fra CISH, men ellers svært sparsomt med informasjon om CISH' aktiviteter herunder konferanser i regi av CISH. HIFO var representert ved generalforsamlingen i CISH som ble holdt under «verdenshistorikkongressen» i Sydney juli 2005. HIFOs styre ga fullmakt til Even Lange (Universitetet i Oslo) som representerte Den norske historikerforeningen med stemmerett og til Helge Pharo (Universitetet i Oslo) som observatør.

Internasjonalt samarbeid mellom faghistorikere i regi av CISH og utenom

Skoleseksjonens internasjonale kontakter har blitt styrket. Arbeidet for kartlegge internasjonale fagmiljøer og fagdebatt er innledet. Målet er å finne fram til internasjonale organisasjoner, nettverk og komiteer innenfor historiefaget spesielt dem der norske historikere er aktive. En oversikt over nettstedene vil bli lagt ut på HIFOs hjemmeside i løpet av sommeren 2006.

Internasjonalt solidaritetsarbeid

HIFO er engasjert i solidaritetsarbeid gjennom medlemskap i Network of Concerned Historians (NCH). NCH engasjerer seg på tre måter: Nettverket handler når historikere blir forfulgt og sensurert, det informerer medlemmene, og NCH samler inn og distribuerer informasjon til menneskerettighetsorganisasjoner. NCH fungerer som et kontaktledd mellom historikere og menneskerettighetsorganisasjoner som Network

for Education and Academic Rights (NEAR). NEAR arbeider for å sikre akademisk frihet og alles rett til utdanning. Meldinger fra nettverkene sendes over hifo-net. Relevante artikler om NCH og NEAR finnes på HIFOs hjemmeside, og der blir også den årlige rapporten fra NCH lagt ut. HIFO sender jevnlig protester mot overgrep på historikere og andre akademikere. Som eksempel kan nevnes protest mot at den bolivianske historikeren Waskar Ari uten angitt grunn er blitt nektet visum til USA, slik at han ikke kan begynne i ny stilling ved Nebraska University, at et rettsmedisinsk team i Guatemala som utforsker massegravver etter borgerkrigen, har mottatt en rekke drapstrusler, og at den iranske religiøse lederen og akademikeren ayatolla Rastagari i fjor ble arrestert for å ha skrevet en bok om islamsk historie.

HIFOs publiseringskanaler

HIFO-nytt

HIFO-nytt kom i 2005 med fem numre (et dobbeltnummer). Etter fem år som redaktør av *HIFO-nytt*, takket Knut Grove av. Ny redaktør er Inger Marie Okkenhaug, mens Knut Grove nå innehar vervet som varareddaktør. Redaksjonen består for øvrig av Øyvind Bjørnson og Espen Andresen, sistnevnte har ansvaret for bokmeldinger. Arbeidsdelingen i den nye redaksjonen fungerer bra. Arbeidet med bladet har i hovedsak fulgt i det spor den forrige redaktøren har lagt opp til. Stofftilgangen har for det meste vært god. Allikevel ønsker redaksjonen gjerne at HIFOs medlemmer bidrar mer aktivt med stoff, - for eksempel med debattinnlegg og diskusjoner av både faglig og fagpolitisk art.

HIFOs skriftserie

En utgiveravtale mellom Akademisk Publisering som er et forlag under PAX og HIFO ble undertegnet i januar 2005. Redaksjonen består av Hanne Monclair, Universitetet i Oslo, Einar Arne Drivenes, Universitetet i

Tromsø, og Sissel Rosland, Universitetet i Bergen. Arbeidet med skriftserien går etter planen. Følgende tre utgivelser er i ulike faser av arbeid og planlegging: *Longyearbyen 1916-1975: fra arktisk arbeidsplass til etablert industrisamfunn?* Bjørg Evjen, dr. avhandling Tromsø 1995, en artikkelsamling om Irland med mange forfattere, der arbeidstittelen er *Irland 1850-2000: Religion, samfunn, politikk*. Dessuten arbeider HIFO og redaksjonen med å få utgitt den nyutkomne utredningen fra kildebrukutvalget v/ Den norske Forleggerforening, HIFO og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening: *God Skikk. Om bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske framstillinger*.

Historisk tidsskrift

Ansvarsfordelingen mellom HIFO, redaksjonen og forlegger, Universitetsforlaget fungerer bra. Det har vært god kontakt og forståelse mellom HT-redaksjonen og HIFO som eier. HIFO har hatt en regelmessig og god dialog med forleggeren. HIFOs representant i HTs redaksjonsråd, Eldrid Mageli, møtte på redaksjonsrådets møte i november.

Abonnementstallet for *HT* ligger rundt 1200, av disse er om lag 500 HIFO-medlemmer som får tidsskriftet til redusert pris. HIFO medlemmer er jevnlig blitt oppfordret til å abonnere på *HT*. Især er det viktig å sikre at yngre historikere begynner å abonnere på *HT*.

Økonomien i *HT* er slik styret forstår det, god. Abonnementsprisen ble hevet noe for 2006. Styret i HIFO har ønsket å få seg fremlagt en mer detaljert kostnadskalkyle fra forlegger enn det som har vært tilfelle til nå. I 2005 mottok ikke tidsskriftet noen støtte fra Norges forskningsråd eller andre eksterne kilder, men for de tre årene 2006 til 2008 mottar *HT* støtte fra NFR. *Historisk tidsskrift* inngår i en rammeavtale som Universitetsforlaget fremhandler med Norges forskningsråd, Divisjon for vitenskap. HIFOs

styre mener prinsipielt at midler fra Norges forskningsråd burde følge tidsskrift og ikke forlag. Styret stiller seg noe undrende til gjeldende praksis med at forlegger og ikke tidsskriftets eier forhandler om støtte med NFR. En forespørsel til NFR om begrunnelsen for gjeldende praksis har ikke gitt noe klart svar.

Arbeidet med å revidere gjeldende «Avtale mellom HIFO og Universitetsforlaget AS om utgivelse av *Historisk tidsskrift*» har begynt og bør være avsluttet før årsmøte 2007. Blant andre vil HIFO fastsette den årlige sidetallsrammen på HT til 706 sider (nå 560 sider). Reelt sett har den avtalte sidetallsrammen jevnlig vært overskredet de siste årene.

Revisjon av avtalen om overdragelse av rettigheter ved publisering, inkludert elektronisk publisering er ikke fullført, men styret har vedtatt at ny «Normalkontrakt for utgivelse av litterære verk i tidsskrift» skal ligge til grunn. Denne avtalen er en kopi av «Avtale om normalkontrakt», som er inngått mellom Norges faglitterære forfatterforening og Den norske forleggerforeningen. Avtalen vil gi forlaget eksklusiv rett til å fremstille, mangfoldiggjøre og utgi artikkelen i tidsskriftets papirutgave i tre år. Forlagets eksklusive rett til den digitale utgaven vil bli begrenset til seks måneder etter utgivelsestidspunktet.

Nettstedet Idunn, www.idunn.no, gjør det mulig å søke i artikler og bestille artikler mot betaling fra blant annet *Historisk tidsskrift*. HIFO-styret avventer foreløpig utviklingen med hensyn til størrelsen av inntektene for elektronisk salg av artikler og salgets eventuelle innvirkning på abonnementstallet.

HIFO har takket nei til et tilbud fra Universitetsforlaget om å overta innkreving av medlemskontingenten for foreningen.

Universitets- og hogskolerådet (UHR) la høsten 2004 fram en utredning «vilje til forskning», der det ble redegjort for nye prinsipper for å definere og klassifisere vitenskapelig publisering. Tidsskrifter ble plassert i to nivåer. Våren 2005 viste det seg at *Historisk*

Tidsskrift ikke var rangert på høyeste nivå. To grunner til det var at mer enn tredjeparten av HTs bidragsyttere er norske historikere og at språket er norsk. I egenskap av å være tidsskriftets eier skrev HIFO 14. april 2005 brev til UHR (gjengitt i *HIFO-nytt* 2/2005). I brevet påpekte HIFO at HT er det ledende tidsskrift i forskningsfronten for internasjonal forskning på norsk historie og for historieforskning i Norge. Mange av artiklene knytter an til brede debatter og må sies å ha både internasjonal orientering og nedslagsfelt. HT er viktig for historikere i også andre nordiske land. Norsk er i denne sammenhengen å regne for et internasjonalt språk. I mai 2005 meddelte UHR at HIFO måtte fremme sitt krav gjennom det nasjonale fagrådet for historie. HIFO fremmet saken gjennom fagrådet, som uansett delte HIFOs synspunkt. HIFO fulgte den opp høsten 2005. Argumentasjonen resulterte i at rundt årsskiftet 2005–2006 ble *Historisk tidsskrift* rangert på høyest nivå, nivå to.

HIFO var den første organisasjonen og tidsskriftseier som reagerte på UHRs forslag til rangering av tidsskrifter, og dessuten pekte på alvorlige konsekvensene av rangeringens favorisering av engelskspråklige tidsskrifter for norsk som vitenskapsspråk og for forskningens allmenne samfunnsforpliktelser. Høsten 2005 ble det en allmenn debatt om forskning og det norske språket. Norsk språkråd skrev høsten 2005 til UHR og pekte på betydningen av fremragende tidsskrifter som *Historisk tidsskrift* for røktingen av norsk sakprosa både på bokmål og nynorsk.

Eldre årganger av HT i digitalisert fulltekst
Registreringssentral for historiske data (RHD) har tatt initiativ til å gjøre *Historisk tidsskrift* og *HIFO-nytt* tilbake til de første årganger – tilgjengelig på Internett. Dette er et prisverdig prosjekt som styret ønsker å bidra til blir realisert. HIFO har også forhørt seg om Landslaget for lokalhistorie (*Heimen*) ville være interessert i et slikt pro-

sjeikt. Like fullt må rettighetsproblematikken og finansiering endelig avklares før HIFO kan gå inn i et forpliktende prosjektsamarbeid med RHD. Styret har sjekket med jurister i Kulturdepartement om hvordan åndsverkslovens paragrafer regulerer forfatterens rettigheter ved elektronisk publisering av historiske tekster, der det ikke er innhentet tillatelse til publisering. Enkelt sagt så må HIFO her følge samme regler som for upublisert materiale. 70 år etter opphavsmannens/kvinnens død faller materialet i det fri. Styret har undersøkt mulighetene til å skaffe ekstraordinære økonomisk bidrag til prosjektet.

Oppdragsforskning

Generelt har HIFOs aktivitet på oppdragsforskningssiden vært liten. I perioden har HIFO formidlet et par oppdrag/stillinger gjennom annonser i *HIFO-nytt*. HIFO har vært kontaktet og har gitt råd vedrørende diverse arbeids- og kontraktsforhold. Derfor er det viktig at HIFOs styre i fortsettelsen har presis og oppdatert kompetanse om honorar, lønns- og kontraktsforhold.

Historisk oppdragsforskning er fremdeles viktig, men den individuelle historikeren som søkte og gjennomførte oppdraget på egen hånd, er for en stor del erstattet med en organisering der forskere gjennomfører prosjekter innenfor organiserte enheter. Dette gjelder spesielt sjangerene bedrifts- og organisasjonshistorie, mens en del by-, bygde- og gårdshistorier fremdeles forfattes av individuelle faghistorikere.

Annen virksomhet

Styret ved Norsk lokalhistorisk institutt

HIFO har forslagsrett når Kulturdepartementet oppnevner nytt styre for Norsk lokalhistorisk institutt. HIFO foreslo to kvinner og to menn som styremedlemmer. Blant kandidatene valgte departementet Finn Einar Eliassen med Atle Døssland som varamedlem for perioden 2006–2009.

I HIFOs komité for byhistorie sitter Steinar Supphellen, Finn-Einar Eliassen, Jan Eivind Myhre, Ida Bull og Anders Kirkhusmo.

KORG – Kulturvernets Fellesorganisasjon

HIFO er medlem i Kulturvernets fellesorganisasjon. Deltakelse har ikke vært prioritert.

Samarbeide med Historie – Populærhistorisk magasin

HIFO har et samarbeid med *Historie – Populærhistorisk magasin*. Samarbeidet innebærer at HIFOs medlemmer får rabatt ved abonnement av magasinet. Av rabattomkostningene bæres trefjerdedeler av *Historie*, og en fjerdedel av HIFO. Avtalen innebærer også at begge parter tilbyr den andre gratis annonsering.

Arbeid rettet spesielt mot skole og lærere i historie

Skoleseksjonen har hatt jevnlige møter i perioden. Anne Kjersti Jacobsen har vært leder. Arbeidet med konkurranse i historie for skoleelever har vært prioritert. Det har vært tidkrevende å utforme oppgaver, ordne trykking og utsendelser, organisere juryering og premiering.

Oppgaven for konkurransen 2004–2005 var *Familien min på flyttefot*. Seksjonens medlemmer veiledet flere bidrag. Det kom inn 111 bidrag fra 124 elever. Det var en overvekt av bidrag fra videregående skole. Vinneren i klassen for ungdomsskoler var Jenny Isabel Carrasco Hestnes fra St. Paul skole i Bergen, med bidraget *Hvorfor måtte min far flykte. Veien fra Chile og tilbake igjen*. Andreplassen gikk til Sindre Wolpers Haugland også fra St. Paul skole i Bergen med besvarelsen *Ingrid og Audun emigrerer til Canada*. Tredjeplassen gikk til Torbjørn Lysne, han også elev ved St. Paul skole i Bergen, med bidraget *Morfars livs- og flyttehistorie*.

Vinner i klassen for videregående skole var Ane Skeie Hermansen fra Gjøvik videregående

ende skole med bidraget *Vestlandslærerenes historie*. Andreplassen gikk til Helge Neraal fra Grefsen videregående skole i Oslo med besvarelsen *Min familie på flyttefot*. Prisvinnerne fikk overrakt bokpremier fra Aschehoug Forlag, og juryens begrunnelse ble lest opp på skoleavslutningene. Jenny Carrasco Hestnes, Torbjørn Lysne og Christina Moseng Telnes, fra St. Paul skole, deltok på Kørberstiftelsens sommerakademi for unge prisvinnere i Berlin første uken i august, og Ane Skeie Hermansen deltok Young Adults Academy, også i regi av Kørberstiftelsen, for prisvinnere over 18 år i Venezia i begynnelsen av oktober.

Opgaven for konkurransen 2005–2006 er «*Min familie i historisk lys*». Frist for innlevering av bidrag var 9. mars 2006, og det kom inn 158 bidrag. Totalt 193 elever har deltatt. Dette er en gledelig økning fra 2004–2005.

Samarbeidet med Stiftelsen Fritt Ord gjorde det mulig for tredje år på rad å avholde et etterutdanningsseminar om historieundervisning. Seminaret ble avholdt i Fritt Ords lokaler 21. og 22. oktober 2005, og 40 lærere fra hele Norge deltok. Det var innlegg som tok for seg praktiske erfaringer fra prosjektkonkurranser i andre land i Europa, presentasjoner av kildebaserede undervisningsopplegg fra Hellas og tidligere Jugoslavia. Videre var det et arbeidsseminar om språk og kritisk tenkning i historiefaget.

Mye av skoleseksjonens engasjement i år har vært viet arbeidet med de nye læreplanene i historie for videregående opplæring. HIFO var oppnevnt som høringsinstans, og vi har avgitt høringsuttalelser om departementets forslag til ny læreplan i fellesfaget historie og programfaget Historie og filosofi for videregående skole. Skoleseksjonen ble også invitert av Utdanningsdirektoratet til å sitte i de gruppene som skulle legge siste hånd på disse læreplanene etter at høringen var avsluttet i november 2005.

Skoleseksjonen har gjennom Euroclio blitt invitert til å bidra i et pågående samarbeid mellom Euroclio, den danske historielærerforeningen og historielærerforeningene i Serbia-Montenegro, Kroatia og Bosnia-Herzegovina, om utvikling av læremidler, etablering av historielærerorganisasjoner og kursing av lærere. Søknad om støtte til prosjektet ble sendt til Det norske utenriksdepartementet, men departementet har aldri svart på søknaden etter utallige purringer.

Medlemmer av skoleseksjonen har deltatt ved generalforsamlingene og seminarene til EUSTORY og Euroclio i Riga og Valletta. Jørgen Eliassen sitter som medlem i kontrollkomiteen i Euroclio.

Historiker og offentligheten

»*God skikk*», utredning om kildebruk i allmenne historiske fremstillinger

På bakgrunnen av blant annet debatten om Karsten Alnæs' *Historien om Norge* ble HIFO invitert til et samarbeid med Norges faglitetære forfatterforening (NFF) og Den norske forleggerforening. HIFO var representert ved leder Vera Schwach. Utredningen ble bekostet av NFF og Forleggerforeningen, mens NFF hadde det administrative ansvaret.

Formålet var å avklare faglige, etiske og juridiske normer og standarder som bør legges til grunn for bruk av og referanser til kilder både i allmenne historiske fremstillinger og andre faglitetære verk. Forholdet mellom akademisk praksis og allmenne fremstillinger inngikk i utredningen. Det ble fra HIFOs side lagt ned atskillig arbeid i utformingen av mandatet. Da mandatet var ferdig utformet i desember 2004, og utvalget skulle nedsettes, måtte HIFO sterkt insistere på at et medlem av utvalget skulle besitte faghistorisk kompetanse på professornivå. Oppdragsgiverne oppnevnte et utvalg i januar 2005. Det bestod av: professor dr. juris Ole-Andreas Rognstad, instituttdirektør. philos. Fredrik Engelstad, professor, dr.

philos Anne-Hilde Nagel og professor dr. art. Johan Tønnesson, som også var utvalgets sekretær. Engelstad gikk ut av utvalget våren 2005 og ble erstattet av Hallstein Laupsa. Avgjørelsen ble tatt uten at HIFO som en av tre oppdragsgivere var kontaktet eller overhode informert. Styret i HIFO påpekte dette overfor NFF som beklaget at HIFO ved en glipp ikke var blitt informert. Utredningen «God skikk» ble offentliggjort i sin helhet 3. februar 2006. HIFO har stor grunn til å være meget fornøyd med resultatet, og vi ønsker å få utgitt utredningen.

Imidlertid er erfaringene fra å arbeide sammen med NFF noe blandet. Styret anbefaler at HIFO viser noe tilbakeholdenhet i videre samarbeid med en organisasjon der HIFO måtte insistere på betydningen av en særskilt historiske fagkompetanse og på spilleregler for samarbeid.

HIFO i offentligheten

Beredskapsfunksjonen, det vil si å gjøre HIFO mer synlig i det offentlige rom og debatter, er en krevende oppgave. HIFO er en liten og fattig organisasjon som må arbeide hardt for å nå fram til offentlige myndigheter, i media og i en faglig offentlighet. HIFO konkurrerer med aktører som har langt flere ressurser til disposisjon. Likevel har HIFO i styreperioden blitt profilert, det har for en del sammenheng med deltagelsen i kildeutredningen «God skikk».

Styrets vurdering av virksomheten

Den norske historiske forening er en svært aktiv profesjonsforening med flere og ulike gjøremål. Styreperioden har vært preget av omforent forståelse og engasjerte diskusjoner av HIFO-styrets arbeid for organisasjonen og for historiefagets plass i ulike delområder. Styret mener HIFO er en godt etablert organisasjon, utfordringen har vært og vil være å bevare og på samme tid fornye organisasjonen slik at vitaliteten

forblir intakt. Styret har engasjert seg i en rekke saker som angår faghistorikere og historiefaget i forskningssektoren, skolefaget og historie for kunnskapsallmenningen. Styrearbeid har gått jevnt og trutt. HIFO er i godt gjenge og fungerer godt som organisasjon gitt de begrensede ressursene til rådighet. Men innenfor dagens personalmessige, finansielle og organisatoriske rammer er det knapt rom for noe større ekspansjon i HIFOs aktivitetsnivå.

Styret har lagt vekt på å videreutvikle en organisasjon med en struktur og med praksiser som binder minst mulig penger og tid i unødige, tungvinte arbeidsrutiner. Vi erkjenner at styrets medlemmer og andre tillitsvalgte i HIFO er travle historikere med begrenset tid til rådighet. Kontordriften fungerer greit. Dugnadsånden er levende i alle deler av organisasjonen, sentralt og lokalt. Lokallagene fungerer noe ujevnt, men i mange av dem er det et høyt aktivitetsnivå. Styret har gjort en innsats for å rekruttere medlemmer, i rekrutteringsarbeidet teller det regelmessige og stedige arbeidet. Her må alle medlemmer ta et tak uavbrutt.

Målet må være at HIFO er en organisasjon oversiktlig og åpen for alle medlemmer. Styret i HIFO bestreber seg på å oppfordre kontakt og derfor forøker vi stadig å bedre informasjonsflyten til medlemmene. HIFOs hjemmeside og den nettbaserte kommunikasjonen gjennom hifo-net er blitt styrket. Styret har lagt noe vekt på organisatorisk arbeid, det innbefatter en grundig gjennomgang av alle HIFOs utgifter og utarbeidelse av organisasjonshåndbok.

HIFO sliter fortsatt med svak økonomi. Når situasjonen gradvis har kommet under kontroll, er det fordi vi de siste årene har tydd til ekstraordinære tiltak. Det ser ut til å være små muligheter for reelle inntektsøkninger av tilstrekkelig størrelse. Derfor har de viktigste grepene vært tatt i form av kostnadsreduksjon ved å kutte i virksomheten. De to

områdene som har vært gjenstand for kutt begge de siste årene, er *HIFO-nytt* og styrets møtevirksomhet, for begges vedkommende ved å gå ned på henholdsvis antall numre og møter. Dette har hjulpet for den akutte situasjonen, men gir ikke uten videre varig virkning. Styret foreslår i det fremlagte budsjettforslaget å gjennomføre disse tiltakene også i 2007. Spørsmålet fremover er om man må vurdere å gjøre et eller begge disse grepene permanente. Med andre ord om man skal gå ned til 5 utgaver av HIFO-nytt på permanent basis, og eventuelt legge opp til at fremtidige styreverv skal klare seg med færre styremøter. Ingen av grepene er ønskelige, fordi de på ulikt vis innebærer en innskrenking av foreningens virksomhet og mulighet for aktivitet. Likevel er det svært viktig at den økonomiske situasjonen holdes under kontroll.

Arbeidet på de aller fleste områder fungerer svært bra, og holder høy kvalitet. Blant de mange arbeidsfelt velger styret å fremheve ett: Skoleseksjonen har i styreperioden gjort en imponerende innsats med avviklingen av den årlige prosjektkonkurransen i historie. Seksjonen har også arbeidet for å få gjen-

nomslag for historiefaglige kvaliteter i utarbeidelsen av læreplanen både den for grunnskolen, men spesielt planene for historie i den videregående skolen.

I arbeidsplanen for 2005–2006 var følgende område spesielt prioritert: *Internasjonalt samarbeid mellom faghistorikere*. Dette arbeidet er blitt innledet og oversikter vil bli lagt ut på HIFOs hjemmeside i løpet av sommeren 2006.

Det andre prioriterte området var *historiefaglig publisering*. Her har HIFO oppnådd noe, men historikerlauget står foran flere faglige og fagpolitiske utfordringer. Selv om HIFO og Nasjonalt fagråd for historie lyktes med å få innplassert *Historisk tidsskrift* i rekken blant de fremste tidsskrifter, og «God skikk» utredningen stadfestet standarder for etterprøvbarhet i allmenne historiske fremstillinger, utfordres historiefaget fremdeles på to fronter når det gjelder publisering. Nye meritteringsordninger («telleanter») for vitenskapelige utgivelser setter historiefagets publiseringstradisjoner under press.

Regnskap og budsjett for HIFO¹

Noter

- ¹ Regnskap 2004, se HIFO-nytt 2-05
- ² Foreløpig budsjett for 2006, vedtatt på HIFOs årsmøte 2005
- ³ Restbeløp av støtte fra Fritt Ord til ekstra tilskudd til redaksjonssekretær for HT. Brukt opp i 2005.
- ⁴ Overskudd fra tidligere HIFO-seminar ble tilbakeført til HIFO og øremerket støtte til studentarrangement ved Historiedagene i Trondheim 2005. Deler av dette beløpet ble igjen tilbakeført og på nytt øremerket arrangementsstøtte ved HIFO-seminaret i Kristiansand 2006.

	Budsjett	Regnskap	Budsjett ²	Revidert budsjett	Budsjett
	2005	2005	2006	2006	2007
Inntekter					
Kontingent og abonnement	295 000	298 790	325 000	325 000	325 000
Trykksaker	2 500	0	2 500	0	0
Annonser HIFO-nytt	8 000	10 500	8 000	10 000	12 000
Oppdragsinntekter m.m.	0	0	0	0	0
Støtte fra universitet/høgskole	20 000	32 500	20 000	20 000	20 000
Renter	1 000	19	1 000	50	100
Fritt Ord til red.sekr. HT (bundet) ³	43 500	43 500	0	0	0
Støtte til. seminar (bundet) ⁴	22 865	22 865	0	16 015	0
Til HIFOs Fritt Ord-stip. (bundet)	0	100 000	80 000	80 000	60 000
Sum inntekter	392 865	508 174	436 500	451 065	417 100
Bundne midler	66 365	166 365	80 000	96 015	60 000
Underskudd/overskudd	6 000	-5 669	-1 000	-3 550	-5 600
Sum	332 500	336 140	355 500	351 500	351 500
Utgifter					
Styremøter/reiseutgifter	35 000	32 997	35 000	35 000	35 000
Årsmøte	45 000	32 370	40 000	50 000	50 000
Diverse kontor (porto mm.)	15 000	7 875	15 000	9 000	9 000
Teknisk assistanse	2 500	1 100	2 500	2 500	2 500
Gaver	0	0	1 000	1 000	1 000
Lønn til sekretær	60 000	51 641	60 000	55 000	55 000
HIFO-nytt	65 000	85 986	85 000	85 000	85 000
Overføring til lokallag	60 000	55 000	55 000	55 000	55 000
Trykksaker (inkl rekr.materiell)	500	2 695	2 500	1 000	1 000
Rabattordning Historie	1 500	0	1 500	0	0
Rabattordning HT	25 000	24 250	25 000	25 000	25 000
Medl. Kont.internasj. Org.	5 000	5 214	5 000	5 000	5 000
Medl. Kont. KORG	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Medl. Kont NBs brukere	0	0	0	0	0
Reisestipend	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000
Anmelderprisen	0	20 600	10 000	10 000	10 000
Gebyr	2 000	412	2 000	2 000	2 000
HIFOs Fritt Ord-Stipend (bundet)	0	20 000	20 000	20 000	20 000
Red. sekr HT (bundet) ³	43 500	43 500	0	0	0
Støtte arr. Hist.-dager (bundet) ⁴	22 865	22 865	0	16 015	0
Sum utgifter	398 865	422 505	375 500	387 515	371 500
Bundne midler	-66 365	-86 365	-20 000	-36 015	-20 000
Sum	332 500	336 140	355 500	351 500	351 500

Sak 4, HIFOs arbeidsplan for perioden mai 2006–mai 2007

HIFO skal være et sentralt og samlende møtested for historikere. Som forening skal HIFO engasjere seg i spørsmål som angår historiefaget og historikernes situasjon og arbeidsvilkår, blant annet i utdannings-systemet, fagbiblioteker, arkivsektoren og museene.

Ifølge HIFOs statutter skal årsmøtet 2006 vedta en arbeidsplan for HIFO. Planen skal være forpliktende for styrets arbeid, og beretningen til årsmøtet 2007 skal oppsummere arbeidet i forhold til den. Arbeidsplanen tar utgangspunkt i HIFOs finansielle situasjon, og styrets forslag skal la seg realisere innenfor nåværende økonomiske rammer. For ordens skyld skal det nevnes at budsjett og arbeidsplan ikke sammenfaller i tid. Budsjettet følger kalenderåret, mens arbeidsplanen følger styreperioden. Planen fremhever felter der styret mener det bør ytes en målrettet innsats i kommende periode. Blant de nedenfor nevnte punktene vil HIFO fram til årsmøtet 2007 legge spesiell vekt på å styrke innsatsen på områdene: *Internasjonalt samarbeid mellom faghistorikere og historiefaglig publisering.*

Organisasjonen

- Hifo-net gir effektiv og kostnadsbesparende spredning av nyttig informasjon, men bare 50 prosent av HIFOs medlemmer er tilknyttet nettet. Styret vil fortsette å samle inn e-postadresser til flest mulig medlemmer for å gjøre tjenesten enda mer effektiv.
- HIFO skal både sentralt og gjennom lokallagene arbeide for å rekruttere nye medlemmer, særlig blant hovedfagstudenter/ mastergradsstudenter og historikere ansatt i skolen.
- Sikre ekstern finansiering av Anmelderprisen.

- Aktiv oppfølging av HIFOs nettsider.
- Utforme en fylldig presentasjon på engelsk om HIFO på hjemmesiden vår. I denne presentasjonen vil vi også informere om historie som vitenskapsfag og skolefag i Norge.
- Trykke opp nye rekrutteringsbrosjyrer med oppdaterte opplysninger og priser.
- Avlevere arkiver etter avgåtte HT-redaksjoner til Riksarkivet.

HIFO-arrangementer og arrangementer der HIFO er partner

- HIFO bør vurdere om HIFO-seminarene og historikerdagene bør slås sammen til et type arrangement og eventuelt foreslå et navn på sammenslåingen.
- HIFO bør være oppmerksom på at Norges forskningsråd kan komme til å forandre kriterier for tildelinger av konferansestøtte, eller at den kan bortfalle i sin nåværende form.

Historikerne og en bredere offentlighet – beredskapsfunksjonen

- HIFO bør videreutvikle beredskapen som gjør vi at vi raskt kan ta opp saker som angår historikerprofesjonen og historiefaget.

Arbeid spesielt rettet mot skole og lærere i historie

- Videreutvikle prosjektkonkurransen. Læreplanen i historie krever opplæring i bruk av kilder. Gjennom konkurransen ønsker vi å hjelpe lærere til å arbeide med disse målene i læreplanen. HIFO har også som mål at konkurransen skal bidra til å tydeliggjøre faget i grunnskolen og i den videregående skole, for å skape entusiasme og blest om historiefaget.

- Skoleseksjonen skal arrangere et kurs i oktober 2006 for lærere som vil bruke konkurransen i undervisningen.
- Skoleseksjonen planlegger en ukeskonferanse for prisvinnere i Europa. Konferansen vil trolig avholdes i Lofoten, og skoleseksjonen er i kontakt med HIFOs lokallag i Tromsø for råd og mulig samarbeid.
- Rekruttere medlemmer til HIFO og utvikle et kontaktnett med skoler gjennom konkurransen.
- Videreutvikle kontakten med EUSTORY og EUROCLIO, som bidrar med viktig støtte.
- Sikre at *HIFO-nytt* trykker skolestoff og at HIFO-seminarene tar opp emner av interesse for historielærere.
- Utvikle skoleseksjonens nettsider under HIFOs hjemmeside.

Internasjonalt arbeid

- Hvordan kan kollegaer nyte godt av andre historikers internasjonale kontakter? HIFO vil forsøke å kartlegge og opplyse om internasjonale organisasjoner utenfor CISH, der medlemmer av HIFO er aktive. Målet er at lenker til internasjonale organisasjoner, nettverk, komiteer og annet skal legges ut fortløpende på nettsidene til HIFO.

Publiseringskanaler som er HIFOs ansvar

HIFO-nytt

- Opprettholde høy kvalitet på medlemsbladet *HIFO-nytt*.
- Bedre økonomien i *HIFO-nytt* ved blant annet å sikre bladet annonseinntekter.

Historisk tidsskrift

- Ny avtale med Universitetsforlaget om utgivelse av *Historisk tidsskrift* skal være ferdigforhandlet før årsmøte 2007.
- Formulere formålsparagraf for *Historisk tidsskrift*
- HIFO skal forsøke å skaffe midler til å skanne all tekst i årganger av *HT* før 2000.
- Forsøke å utgi utredningen «God skikk» i *HIFOs skriftserie*

Historiefaglig publisering

- HIFO mener at det er viktig å opprettholde og styrke den brede formidlingen som har en lang tradisjon og er en integrert del av historiefaget. HIFO skal arbeide for at allmennkulturell virksomhet skal premieres innenfor det akademiske meritteringssystemet, slik at historiefagets brede formidlingstradisjon ikke svekkes.
- HIFO vil arbeide for å sikre at bøker, artikler, utgivelser i både vitenskapelige og allmennkulturelle tidsskrifter og bøker krediteres på en måte som gjør at publisering med et bredere nedslagsfelt ikke nedvurderes.
- HIFO vil sikre at bokutgivelser, især monografier, krediteres i forhold til den arbeidsinnsats et slikt stykke forskning representerer når arbeidet vurderes og sammenlignes med fagfellevurderte artikler i vitenskapelige tidsskrifter.
- HIFO skal fortsatt engasjere seg for å opprettholde en høy språkbevissthet i historiefaget og støtte opp om norsk fagterminologi og sakprosa.

Sak 5, Historisk tidsskrift til alle medlemmer av HIFO fra 2007 – kollektivt abonnement

Notat skrevet av Universitetsforlaget for HIFOs årsmøte 2006

Forutsetningen for en kollektiv avtale er (som det ligger i navnet) at *Historisk tidsskrift* er å regne som en integrert del av medlemskapet i foreningen. Det vil altså ikke være en mulighet å velge bort tidsskriftet eller å være medlem uten å motta *Historisk tidsskrift*.

- De medlemmer som i dag ønsker å motta *Historisk tidsskrift* vil få en betydelig reduksjon i medlemsprisen.
- De medlemmer som i dag velger å ikke motta *Historisk tidsskrift* vil få en noe høyere medlemspris enn tidligere.
- Med en kollektiv avtale i bunn for samarbeidet med Universitetsforlaget vil ordningen der HIFO sponser hvert medlemsabonnement med kr 50,- bortfalle.

I henhold til en e-post fra kontorsekretær, Lars Thoresen i HIFO av 25. mai 2005 har foreningen 870 vanlige medlemmer og 230 studentmedlemmer, totalt 1100 medlemmer. Dette danner utgangspunktet for vårt pristilbud under.

I 2005 fikk 486 av medlemmene tidsskriftet tilsendt, hvorav 361 ordinære medlemmer og 125 studenter. Medlemskapet i HIFO koster i 2006 kr 200 pr år for hovedfagsstudenter og kr 400 pr år for andre. Disse har kr 100 i medlemsrabatt på HT (på henholdsvis studentpris og ordinær pris). I 2006 koster altså medlemskapet inkludert abonnement på HT:

Ordinære: $\text{kr } 470 - 100 = \text{kr } 370$ (abonnement) + 400 (medlemskap) = kr 770.
Studenter: $\text{kr } 310 - 100 = \text{kr } 210$ (abonnement) + 200 (medlemskap) = kr 410.

I henhold til dagens avtale «sponser» HIFO medlemmene med kr 50 og Universitetsforlaget gjør det samme med kr 50 til sammen kr 100 (som er den totale rabatten). HIFO har i dag ansvaret for å fakturere medlemmene og returnerer abonnementsandelen til forlaget. For ett ordinært medlem returneres altså $\text{kr } 370 + 50$ (foreningens andel) = kr 420. For studenter returneres $\text{kr } 210 + 50 = \text{kr } 260$.

Forslag til ny spesialpris for HIFO's medlemmer (kollektiv ordning)

Ordinære medlemmer:	kr 250
Studentmedlemmer:	kr 160

Ny medlemspris i HIFO (basert på 2006 priser)

Ordinære: $\text{kr } 250$ (abonnement) + 400 (medlemskap) = kr 650
Studenter: $\text{kr } 160$ (abonnement) + 200 (medlemskap) = kr 360.

Hva sparer HIFO-medlemmer på en kollektiv avtale?

- Et vanlig HIFO medlem får redusert sin kontingent fra kr 770 til kr 650 gjennom en kollektiv avtale. Dette tilsvarer en prisreduksjon på kr 110 eller 15,5 prosent.
- Et studentmedlem får redusert sin kontingent fra kr 410 til kr 360. Det tilsvarer en prisreduksjon på kr 50 eller 12,5 prosent.

Hva sparer HIFO på en kollektiv avtale?

Med en kollektiv avtale vil HIFO slippe å sponse medlemmene med kr 50 slik de gjør i dagens avtale. Denne kostnaden utgjorde kr 24 300 for HIFO i 2005.

Valgkomiteens innstilling til styre for HIFO 2006–7

Leiar: Årstein Svihus   Bergen   «opptrykk»/attval

Styremedl.:   Anne Tove Austbø   Stavanger   ikkje på val

Styremedl.:   Arne Solli   Bergen   nyval

Styremedl.:   Anne Kjersti Jacobsen   Oslo   attval

Styremedl.:   Inger Marie Okkenhaug   Bergen   ikkje på val

Styremedl.:   Knut Sprauten   Oslo   ikkje på val

Styremedl.:   Sissel Rosland   Bergen   nyval

Styremedl.:   Espen Andresen   Trondheim «opptrykk»

Varamedl.:   Karsten Korbøl   Oslo   attval

Varamedl.:   Harald Dag Jølle   Tromsø   attval

Varamedl.:   Knut Grove   Bergen   ikkje på val

Varamedl.:   Hilde Gunn Slottemo   Levanger   nyval

Oslo / Trondheim /Tromsø

2 april 2006

Jan Messel   Aud Mikkelsen Tretvik   Gunnar Thorvaldsen

Valgkomiteen har sagt ja til gjenvalg.

“Andenes Seminaret”

Andøy kommune
Andøy historielag

Adelsprosjektet:

Det norske Adelsprosjektet ble startet av fire yngre historikere i 1989, med formålet å belyse adelens historie i landet. Prosjektet har arrangert en rekke seminarer og foredrag. Mye av forskingen til prosjektet er hittil utgitt gjennom Norsk slektshistorisk forening.

Om seminaret:

- Andenes-ætten, kjent fra 2. del av 1400-tallet til omkring år 1600.
- Nytt lys over den landskjente Bjarkøy-ættens våpenskjold.
- I hvilken grad var adelen i Vesterålen deltakere i landets politiske liv?
- Adelsgods i Nord-Norge på 1500- og 1600-tallet.
- Hvordan mistet adelen grepet om den nordnorske fiskeøkonomien?
- Adelig kulturvandring.

Påmelding:

Påmelding til Andøya kommune, Andøya rådhus, 8480 Andøya, tel 76 11 50 00.

Påmelding innen 20 april.

Seminaravgift: kr. 600,- (inkl. 2 lunsjer og 1 middag)

Seminaravgift: kr. 400,- (u/mat)

Kontaktperson for Andøya kommune er kulturkonsulent Werner Johansen

epost: werner.johansen@andoykommune.no

og for Adelsprosjektet Tore H Vigerust, Kanslergata 10A, 0192 Oslo,

tel 22 57 11 89, e-post toreher@online.no

Overnatting:

Hotell: kr. 890,- pr. pers/natt (inkl. frokost) enkel rom.

Hytter: kr. 250,- pr. pers/natt i 4-manns hytter (totalt 995,-)

Bestilling: Norlandia Andrikken hotell tlf. 76 14 12 22

NB! Den enkelte deltaker må selv ordne med overnatting.

Kontaktpersoner:

- Andøy kommune, kulturkonsulent Werner Johansen, tlf. 76 11 54 30
epost: werner.johansen@andoykommune.no
- Adelsprosjektet Tore H Vigerust, Kanslergata 10A, 0192 Oslo,
tel 22 57 11 89, e-post toreher@online.no

Det vil bli utgitt en seminarrapport. Denne vil ikke inngå i seminaravgiften.

Program

Lørdag 6. mai

- 09.30 Registrering
- 10.00 Åpning/velkomst ved en representant for Andøy kommune
- 10.15 Lars Løberg og Tore H Vigerust:
Introduksjon om Adelsprosjektet og emnet
- 10.25 Tore H Vigerust: Vesterålens adel 1450-1600.
Andenes-ætten, Bratt, Teiste og andre adelsslekter.
- 11.30 Lars Løberg: Slekthistorie og politikk - Andenes i
feide- og brytningstid.

12.30 Pause

- 14.00 Alan Hutchinson: Hvem var adel i Nord-Norge og hvilke
roller hadde adelen i det nordnorske samfunn,
i tida ca 1200-1800 ?
- 15.00 Anders Bjønnes: Bjarkøy-ættens heraldikk.
- 16.00 Oppsummering
- 18.30 Middag.

Søndag 7. mai

- 11.00 Johan I Borgos: Nordnorsk økonomi i tiden etter
middelalderen: Hvem kontrollerte handelen - adelen,
hansatene eller bergensborgerne?
- 12.00 Ekskursjon / kulturvandring
- 17.00 Avslutning

***Velkommen til spennende dager
i Nordlyskommunen Andøy!***

SPILDRASEMINARET 2006

– et åttetall gjennom Nord-Troms

Hifo-Tromsø inviterer til nytt reiseseminar, 9.–11. juni.

Fredag:

- 14.30: Avgang fra Halvdan Kohts plass (Institutt for historie) med IHI-sponset bussreise
- 15.55: Ullsfjordferja fra Breivikeidet til Svensby
- 16.15: Gamslett fiskerbondedgård – porten til periferiens periferi
- 16.30: Hilde Sollid, *Nord-Troms-patriotisme?*
- 17.30: Lyngen kirke
- 17.45: Einar-Arne Drivenes, *Lyngelæstadianismen*
- 18.15: Roald Kristiansen, *Ny-sjamanisme i Nord-Troms*
- 19.20: Lyngenferja fra Lyngseidet til Olderdalen, med kaffe og universitetsforlag-finansierte vafler
- 20.00: Bussforedrag: Harald Dag Jølle, *Lyngenalpinismen*
- 21.05: Norges vakreste sjøreise. Lokalbåt fra Skjervøy til Spildra via Segelvik, Rein-fjord og Valanhamn
- 22.30: Middag: Bokna lammekjøtt, tradisjonsmat fra kysten, servert i gammen på Spildra, Rune Sundelin er kokk og Nord-Troms Museum spanderer gildet

Lørdag:

- 09.00: Frokost
- 10.00: Ivar Bjørklund, *Spildra i Kvæningen*
- 10.30: Hallvard Tjelmeland, *Spildra i Nord-Norge*
- 11.00: Spørsmål, kaffe og småkaker
- 11.30: Knut Kjeldstadli, *Spildra i verden*
- 12.15: Diskusjon og spørsmål
- 12.45: Lunsj
- 13.30: Vandring innom samiske urgraver, offersteder og bjørnegraver. I tillegg skal vi gjøre flere stopp ved de tallrike tuftene som stammer fra steinalder og fram til moderne tid. Ivar Bjørklund og Sven Erik Grydeland vil guide oss på denne flotte gåturen rundt på øya. Forfriskninger blir servert underveis
- 19.00: Noe godt å drikke i gammen – mens Sven Erik Grydeland forteller hvordan en kan rekonstruere 1600-tallets sjøsamiske byggeskikk
- 20.00: Middag: Boknafisk
- 22.00: Richard Holt kåserer: *Norske mattradisjoner og konserveringsmetoder*

Søndag:

- 09.00: Frokost
- 10.00: Håvard Dahl Bratrein, *Da blåøyene kom til Spildra*
- 10.30: Lars Ivar Hansen, *Da storsamfunnet kom til Sameland*
- 11.00: Kaffe, spørsmål og diskusjon
- 11.45: Einar Niemi, *Da tornedølene kom til Kvænangen*
- 12.15: Ketil Zachariassen, *Da staten kom til Nord-Troms*
- 12.45: Spørsmål, diskusjon og lunsj
- 13.30: Lena Aarekol, *Etnisk design*
- 14.00: Birgit Larsen, *Etniske giftermål*
- 14.30: Spørsmål og diskusjon
- 15.10: Båt til Burfjord
- 15.40: Bussguiding gjennom Nord-Troms, ved Håvard Dahl Brattrein
- 17.00: Maursund gård. Omvisning på handelsstedet ved Rune Sundelin
- 17.45: Kaffe i røykestua
- 18.15: Randi Rønning Balsvik, *Handelsfrua – hvem var hun?*
- 19.45: Vi går om bord på *MS Trollfjord* i Skjervøy
- 20.00: Trerettens middag i hurtigrutas spisesal
- 22.00: Avslutningsforedrag: *Ei innlandsjente møter kysten*, Sigrun Høgetveit Berg
oppsummerer turen
- 22.30: Kaffe og innseiling til Tromsø
- 23.45: Ankomst Tromsø

Pris

Alternativ 1: reise, alt av mat og overnatting i hus/hytte: kr 2200

Alternativ 2: reise, alt av mat og overnatting i gamle/lavvu (ha med sovepose og liggeunderlag): kr 1700

Påmelding

Til Åse Johansen, aasej@sv.uit.no / 77 64 42 94 innen 15. mai

Til neste CISH-konferanse i Amsterdam er HIFO bedt om å sende inn forslag til temaer for henholdsvis hovedsesjoner, spesialsesjoner og rundebordsdiskusjoner (major themes, specialized themes and round tables) for neste CISH-konferanse. For detaljer på fransk og engelsk se brev fra CISH's generalsekretær nedenfor.

HIFO inviterer enkeltpersoner og fagmiljøer til å sende inn forslag. De samordnes av HIFO som er nasjonalt medlem av CISH og oversendes herfra til generalsekretæren innen utgangen av oktober.

Fristen for innsending av forslag til HIFO settes til 1. oktober.

Send forslagene til
HIFO@sv.uit.no eller lederen i HIFO

THE SECRETARY GENERAL

Montréal, March 1, 2006

To all ICHS members
-National Committees
-Affiliated International Organizations
-Internal Commissions

1. Preparation of the 21st International Congress of Historical Sciences
(Amsterdam, 2010)

Dear Colleagues,

We are now beginning to plan for the next Congress. As you know, the next General Assembly, to be held in 2007, will have to choose the themes. In order to prepare the proposals for discussion, I am asking all National Committees, all International Affiliated Organizations and all Internal Commissions to forward to the Secretary General their proposals for major themes, specialized themes and round tables. In 2007, the General Assembly will make a final decision and choose three major themes, twenty specialized themes and twenty-five round tables. Please organize your proposals under three listings: Major themes, specialized themes and round tables.

If you have some suggestions for potential organizers for any of the sessions, kindly pass them along with the accurate address. Please forward to the Secretary General your lists as soon as possible, and not later than October 31, 2006.

Yours truly,

Jean-Claude Robert

Witchcraft was not sex-specific but it was sex-related

I 1981 ble det gitt ut ei bok omkring hekseprosessene i Skottland. Boka, *Enemies of God*, var skrevet av Christina Larner (1934-1983), sosiolog ved universitetet i Glasgow. Undersøkelsen av de skotske prosessene ble gjennomført i et komparativt europeisk perspektiv og har vakt berettiget interesse i en livlig forskningsdebatt de siste 25 årene. Spesielt har Larners vellykkede anvendelse av sosiologiske teorier og modeller på trolldomsfenomenet blitt paradigmatiske. Hun var blant de aller første som gjorde kvinnespørsmålet til et hovedanliggende i studiet av hekseforfølgelse.

Det ligger imidlertid ikke noe eksplisitt kvinneperspektiv eller feminisme til grunn for hennes behandling av emnet. Å fokusere på kvinner i forbindelse med heksejakt er for Larner noe som gir seg selv ut fra kvinnes store flertall av prosessomfanget. I Skottland utgjorde kvinnene gjennomsnittlig noe over 80% av om lag 3000 prosesser.

Når det gjelder kvinneemnet er Larners hovedtema konsentrert til spørsmålet om i hvilken forstand hekseforfølgelse kan sies å være synonymt med kvinneforfølgelse. Til denne hovedproblemstillingen er det så knyttet en rekke underliggende spørsmål: Hvorfor blir kvinner for første gang i skotsk historie kriminalisert i større omfang som hekser?

Hva med skotske kvinners økonomiske og sosiale posisjon i under tidlig nytid? Hvorfor blir et hemmelig kvinnefelleskap oppfattet som truende på denne tiden? Og, hvilken betydning har kristendommens popularisering? Disse spørsmålene drøftes så i forhold til tre grunnkategorier: klasse, ideologi og patriarkat.

«Trolldomsprosessene var ikke kjønns-spesifikke, men de var kjønnsrelaterte». Dette er et utsagn som er blitt stående etter Larner. Ingen sitater er gjengitt så ofte i internasjonal trolldomsforskning som nettopp dette. For Larner betyr utsagnet at prosessene ikke kan tolkes som et angrep på kvinner som kjønn. Heksene ble forfulgt ikke fordi de var kvinner, men rett og slett fordi de var hekser - Guds jordiske fiender. «Heks» og «kvinne» er ikke identiske størrelser og kan ikke reduseres til hverandre.

Etter tolv år med trolldomsforskning har jeg fortsatt ikke lest bøker om emnet som overgår *Enemies of God*. Dette er den typen bøker som er krydret av gode poenger på hver eneste side og som jeg alltid vender tilbake til. Utrolig inspirerende!

Utfordringen går til Hanne Marie Johansen ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning (SKOK), UIB.

Fremtidens historieundervisning for elever med flerkulturell bakgrunn

Eurosentrisme eller individuell tilpasset opplæring?

DIRK LEVSEN

Innledning og problemstilling

Utgangspunktet mitt er en personlig opplevelse som jeg hadde som historielærer, da jeg våren 2004 sammen med en klasse påbyggingselever fra Vinstra vidaregåande skule reiste til Auschwitz, Sachsenhausen og Ravensbrück. Turen ble arrangert i regi av «De Hvite Busser». Med oss på turen nedover til Polen og Tyskland hadde vi en 3. klasse allmennfag fra en videregående skole fra Oslo-øst. Klassen bestod av 18 elever, som representerte 14 forskjellige nasjoner.

Da vi kom til Auschwitz I og Auschwitz II, også kaldt for Auschwitz-Birkenau, selve utryddelsesleiren, visste det seg at de aller fleste av Oslo-elevene var både meget dårlig forberedt på denne reisen, og at de samtidig manglet fullstendig folkeskikk og respekt overfor ofrene. Oppførselen fra mange av Oslo-elevene i Auschwitz var ikke bare dårlig, den var rett og slett provoserende og skandaløs. De fleste av disse elever ringekastet tydeligvis faktumet at de befant seg på et sted der en av de største forbrytelsene noen sinne i menneskets historien hadde skjedd. I Auschwitz-Birkenau, som er en gigantisk gravlund, er det absolutt røyke- og drikkeforbud. Ingen av disse reglene ble overholdt av Oslo-elevene. Samtidig var mange elever meget bråkete, noe som til slutt førte til min inngripen.

På denne måten kom jeg faktisk i nærmere kontakt med elevene. På spørsmålet mitt «Hvordan ser egentlig deres historieundervisning ut?» fikk jeg svaret: «Vi ser nå stort

sett på video, vi.» Da var/er det for meg tydelig at læreren generelt gjorde/gjør en dårlig jobb. Å drive historieundervisning med nesten utelukkende hjelp av video, kan ikke forsvares. Jeg er klar over at elevene muligens har overdrevet, bare for å sværte læreren sin, men etter opplevelsene med disse elever i Auschwitz-Birkenau, var det tydelig, at forbedelsen fra lærerens side hadde vært, for å si det forsiktig, ufullstendig.

I distriktene har vi fortsatt klasser og elevgrupper, der etnisk norske elever stort sett er i flertall. Derimot finnes det for eksempel i Oslo 32 skoler, der elevene med flerkulturell bakgrunn er i flertall.¹

«I klassen min går det en som er norsk. Eller: Hun er halvt norsk, sier Mounir el Hamouti (11) ved Vahl skole.»²

Ut fra disse fakta, formulerer jeg da følgende problemstillinger:

- Er vi i fremtiden nødt til å fjerne oss fra en stort sett eurosentrert undervisning til en mer individuell tilpasset historieundervisning, som tar vare på den enkelte elevs etniske bakgrunn?
- Hvordan vil en slik undervisning muligens forandre utdanningen av fremtidens historielærere?
- Hvilke konsekvenser vil en historieundervisning med nye fokus få for lærebokskriving?
- For å kunne nærme seg problemstillingene, er det viktig å diskutere begrepet «historiebevissthet».
- Hvordan kan begrepet defineres?
- Hva inneholder begrepet?

Tanker om begrepet «historiebevissthet»

Historiedidaktikk som egen vitenskapelig disiplin utviklet seg særlig etter 1945 i Vest-Tyskland og etter 1989/90 i det gjenforente Tyskland. Navn som Klaus Bergmann, Bodo von Borries, Karl-Ernst Jeismann og Jörn Rüsen er helt sentrale i utviklingen av faget.³ Et eksempel på dette er selve «bibelen» for historiedidaktikere både i Tyskland og i Skandinavia, nemlig «Handbuch Geschichts-didaktik», utgitt av Klaus Bergmann og Jörn Rüsen m.fl..⁴

Her finner vi også flere bidrag av Karl-Ernst Jeismann, som gjennom sin forskning særlig har vært opptatt av teorien rundt begrepet «historiebevissthet» (tysk: Geschichts-bewußtsein). Han definerer «Geschichts-bewußtsein» på følgende måte: «Geschichts-bewußtsein meint die ständige Gegenwärtigkeit des Wissens, daß der Mensch und alle von ihm geschaffenen Einrichtungen und Formen seines Zusammenlebens in der Zeit existieren, also eine Herkunft und eine Zukunft haben, daß sie nichts darstellen, was stabil, unveränderlich und ohne Voraussetzungen ist.»⁵

Videre reflekterer han kritisk over forholdet mellom begrepene «Geschichtsbewußtsein» (norsk: historiebevissthet) og «historische Identität» (norsk: historisk identitet). Han fremhever at historiebevissthet ikke bare eksisterer i det kognitive rommet, men at begrepet er tett forbundet med elevenes livs- og læringserfaringer og dermed beveger seg på et emosjonelt nivå.⁶

Utviklingen av historiedidaktikken i Vest-Tyskland, etter 1989/90 i det gjenforente Tyskland, har hatt og har fortsatt en stor betydning innenfor fagfeltet i Norge. Ser vi for eksempel på den fagdidaktiske litteraturen i historie, kan vi konstatere at tidligere nevnte forskere som Klaus Bergmann, Bodo von Borries, Karl-Ernst Jeismann og Jörn Rüsen står helt sentrale også her i landet. Både Jan Bjarne Bøe og Kari Blom og Knut

Helle nevner i sine norske fagdidaktiske innføringer «Handbuch Geschichtsdidaktik».⁷

Akkurat som Karl-Ernst Jeismann i Tyskland er også Ola Svein Stugu opptatt av begrepet «historiebevissthet» som han definerer på følgende måte: «Eit historiemedvit inneber ei mer eller mindre klart utforma forestilling om korleis individ og kulturarv inngår i historiske forløp som ikkje er avslutta, og som ein sjølv er ein del av.»⁸

Kunnskapsløftet og læreplanene

I følge «Rundskriv F-13/04, Dette er Kunnskapsløftet. Kultur for læring» skal den generelle læreplanen, som i 1993 ble formulert av Gudmund Hernes, fortsatt være fastsatt som forskrift.⁹

I den generelle læreplanen står det meget tydeligt: «Skolen har fått mange elever fra grupper som i vårt land utgjør språklege og kulturelle minoriteter. Utdanninga må derfor formidle kunnskap om andre kulturar, og utnytte dei høve til rikare innhald som minoritetsgrupper og nordmenn med annan kulturell bakgrunn gir. Sikker kunnskap om andre folk gir eigne og andres verdier ein sjanse til prøving. Oppfostringa skal motverke fordommar og diskriminering, og fremje gjensidig respekt og toleranse mellom grupper med ulike levevis.»¹⁰

Foreløpig har læreplanene for faget historie bare vært ute til høring. Det blir spennende å se det endelige resultatet. Her kan det slås fast at Kunnskapsløftet åpner tydelig for en ny, mer differensiert form for historieundervisning, som kan ta vare på den enkelte eleven sin etniske bakgrunn og dermed elevens egen historie. I «Rundskriv F-13/04» heter det: «Det åpnes for lokal frihet til å disponere inntil 25 prosent av timene i de enkelte fag. Formålet med ordningen er å bedre den tilpassede opplæringen, og den gjelder for alle elever i alle fag og på alle trinn i opplæringsløpet.»¹¹

Dermed kan historieundervisningen tilrettelegges for å ta vare på den enkelte elevens historisk bakgrunn. Formålet må da være å gjøre eleven kjent med nettopp sin egen historiske bakgrunn, som da formidles på en kyndig og saklig måte for å skape historisk identitet hos eleven. Dette stiller selvfølgelig helt nye krav til lærere og dermed også til lærerutdanningen og etterutdanningen. Hvem av oss historielærere vet særlig mye om for eksempel somalisk historie? Skolelærere burde legge opp til konkrete etterutdanningskurs for lærere som underviser i historie og samfunnsfag. Også lærerutdanningsstedene som f. eks. universitene og høyskolene må da justere og/eller utvide pensumet sitt for å kunne dekke de nye behov.

Målet burde være å skape historiebevissthet og historisk identitet hos den enkelte eleven gjennom å gjøre eleven kjent med sin egen historisk bakgrunn for å på denne måten skape interesse for norsk og europeisk historie. Gjennom en slik historieundervisning ville en også forebygge en tendensiøs historieformidling på hjemmebane eller f.eks. ved religiøse møtestedet.

Går jeg tilbake til innledningen, våger jeg å påstå at noen av Oslo-øst elevene som reiste sammen med meg og klassen min til Auschwitz hadde hørt antisemittiske uttalelser hjemme. For å forbygge slike tendenser i fremtiden og for å fremme toleranse og gjensidig respekt blant elevene, burde fremtidens historieundervisning gå helt nye veier.

Litteraturvalg

- Bergmann, Fröhlich, Kuhn, Rüsen, Schneider (utg.) (1997): *Handbuch Geschichtsdidaktik*, Seelze-Velber (5. opplag)
- Blom, Kari; Helle, Knut (1997): *Historie - hva, hvordan, hvorfor? Fagdidaktisk innføring* Bergen-Sandviken
- Bøe, Jan Bjarne (1995): *Faget om fortiden. En oversikt over det historiedidaktiske området* Oslo
- Stugu, Ola Svein (2000): *Frå undervisningslære til teori om historiemedvit og historiekultur - nokre nyare utviklingslinjer i historiedidaktikken*. Småskrifter fra Historisk Institutt, NTNU nr. 1

Noter

- 1 Dagsavisen, 18.1.2006.
- 2 Dagsavisen, 18.1.2006
- 3 Klaus Bergmann, født i 1938, er professor i fagdidaktikk i historie ved Universitetet i Gießen. Bodo von Borries, født i 1943, er professor i pedagogikk og historiedidaktikk ved Universitetet i Hamburg. Karl-Ernst Jeismann, født i 1925, er professor emeritus i historie og historiedidaktikk ved Universitetet i Münster. Jörn Rüsen, født i 1938, er professor i historie og historisk kultur ved Universitetet i Witten-Herdecke.
- 4 Bergmann, Fröhlich, Kuhn, Rüsen, Schneider (utg.): *Handbuch Geschichtsdidaktik*, Seelze-Velber 1997 (5. opplag) (siteret som: Bergmann, Fröhlich, Kuhn, Rüsen, Schneider).
- 5 Karl-Ernst Jeismann: *Geschichtsbewußtsein - Theorie*, i: Bergmann, Fröhlich, Kuhn, Rüsen, Schneider, s. 42.
- 6 Ibid, s. 43.
- 7 Jan Bjarne Bøe: *Faget om fortiden. En oversikt over det historiedidaktiske området*, Oslo 1995; Kari Blom, Knut Helle: *Historie - hva, hvordan, hvorfor? Fagdidaktisk innføring*, Bergen-Sandviken 1997
- 8 Ola Svein Stugu: *Frå undervisningslære til teori om historiemedvit og historiekultur - nokre nyare utviklingslinjer i historiedidaktikken*. Småskrifter fra Historisk Institutt, NTNU 2000, nr. 1, s. 5.
- 9 Rundskriv F-13/04, Dette er Kunnskapsløftet. Kultur for læring, s. 4.
- 10 Det Kongelige Kyrkje-, Utdannings- og Forskningsdepartement: *Læreplan for Grunnskole, Vidaregåande Opplæring og Vaksenopplæring*, Generell Del, Oslo 1993, s. 10 f.
- 11 Rundskriv F-13/04, Dette er Kunnskapsløftet. Kultur for læring, s. 5.

Intet nytt fra lærebokfronten?

Del to

MAY-BRITH OHMAN NIELSEN

Den nye historiedidaktikken ser folk mer som sammensatte mennesker, ikke som «gode franskmenn», «gode tjekkere», «gode grekere», «gode tyskere» eller «gode nordmenn», men som mennesker som tar seg menneskelig. Det gjør den ikke for å forsvare dem eller for å rose alt de gjør, men for å kunne trekke flere og mer allmenngyldige lærdommer av fortida og formidle mer innsikt i det menneskelige. Dette er også kjent under merkelappen «humanising history»!

Nye læremidler og nye undervisningsmetoder

Dette er den konteksten de fleste av de nye læremidlene i historie nå utvikles innenfor. I Norge var Portal blant de første. Men en så en klar utvikling i andre verk i forkant, og flere vil komme til nå som også læreplanen for grunnskolen er endret i samsvar med Europarådets anbefalinger for faget. Reformen i videregående skole, med vekt på *grunnleggende ferdigheter*, der å kunne lese, skrive og uttrykke seg muntlig skal læres og øves som *fagspesifikke ferdigheter*, vil føre til mer vekt på historiefaglige ferdigheter; å «gjøre historie» og å analysere, fremstille og diskutere innhold i faget.¹

Denne nye historieundervisningens mål er å skape mer intensive, effektive og virksomme læringsprosesser. Målet er å få alle elever opp på høyere taksonomisk nivå i beherskelsen av kunnskap og ferdigheter gjennom å lære dem å tenke historisk. Dette fungerer imidlertid ikke i en verden der elevene i stor grad blir overlatt til seg selv og sine selvstyrte læringsprosesser eller motivasjon, eller til sin egen evne til å «finne stoff». Det finnes heller ingen læringsforskning som sier at det å lese og gjengi innholdet i en

skoletekstbok eller en annen bok, lytte til lærermonologer eller skrive notater av tavla, er det som gir god, virksom eller varig læring, eller som best utvikler tenkeferdigheter og evne til kritisk og selvstendig tenkning (i alle fall ikke i de første 12 skoleårene som det er best FOU-dela på). Særlig svakt blir utbyttet av slike metoder om det blir overlatt helt til elevenes initiativ og ansvar å få noe ut av dem. Dette gjelder særlig læringssvake elever, og elever med språk-, konsentrasjons- eller motivasjonsproblemer. Tvert imot viser de siste 20 års læringsforskning og klasseromsforskning i historie, både i Europa og Nord-Amerika, at dette er den mist utbytterike metoden innenfor alle kunnskaps- og ferdighetsområder i historie.

Hele denne nye historiedidaktikken og den nye historieundervisningen som er skissert ovenfor bygger på denne klare utviklingen innenfor historiefaglig læringsforskning siden omkring 1985.¹ Denne læringsforskningen har ført til et nytt og sterkt fokus på lærernes undervisningsferdigheter som grunnlag for elevenes læringsprosesser i en undervisningssituasjon; Hva kjennetegner undervisningen til de lærerne som får de beste læringsresultatene? Jo, de:²

- legger stor vekt på læringsmålene, gjør dem eksplisitte og forventer at elevene skal kunne bli i stand til å mestre dem
- har omfattende og oppdaterte kunnskaper om innholdet i faget og om de forskjellige fremgangsmåtene for å undervise det
- kommuniserer til elevene hva som forventes av dem faglig og hvorfor og forklarer tydelig og illustrerer det elevene skal lære seg
- legger grundig arbeid i å organisere og designe elevenes læringsprosesser med

- vekt på klar progresjon mot de enkelte læringsmålene
- stiller hyppig direkte og konkrete spørsmål for å holde øye med elevenes framgang og kontrollere deres forståelse
- gir elevene mange muligheter til å øve seg og bruke det de har lært, gir umiddelbar feedback for å sikre retning og fremdrift og korrigere feil og misforståelser
- gjør kompetent bruk av de ulike typene undervisningsmateriale og læremidler som finnes og bruker mer av tiden på aktiviteter som kan berike og klargjøre innholdet for elevene
- har god kunnskap om elevene sine, tilpasser undervisningen til deres behov og til mulige eller forventede feilforståelser i deres eksisterende kunnskap
- lærer elevene «meta-kognitive strategier» (oversettelse: tenkeferdigheter eller strategier for abstrakt tenkning) og gir dem anledninger til å beherske og bruke dem
- sikrer mot læringsmål både på høyere og lavere kognitivt nivå
- integrerer undervisningen sin i et emne med undervisningen i andre relevante fagemner.
- aksepterer at de har ansvar for elevenes utbytte og læringsresultater (selv om elevene også har ansvar for å ville lære)
- holder elevene ansvarlige for arbeid de skal gjøre og ser jevnlig over det
- er tenksomme og reflekterte i forhold til egen praksis

Dette er de undervisningsidealer de fleste historielæreverk i Europa og Nord-Amerika i dag blir utviklet etter. Det er også idealene for Portal. Har en helt andre idealer og et helt annet fagsyn, læringssyn eller elevsyn, eller hvis en har trent elevene sine inn i en helt annen klasseromspraksis, vil en kanskje kunne komme litt på tverke med disse læremidlene.

Under Ministerrådets vedtak om anbefalingen for historieundervisning ble det også gitt en definisjon på «misuses of history». Der står det foruten falsifiseringer av historisk

materiale, ødeleggelse av historisk materiale, benektelse av dokumenterte fakta, osv. også punkter som

- fiksering på en begivenhet for å rettferdiggjøre eller dekke over andre;
- overdrevent nasjonalistiske versjoner av fortida som kan skape «oss» og «dem» dikotomier;

Slike var det lenge mye av i lærebøkene i Europa (og andre steder også). Norske lærebøker har heller ikke vært fri for dette. I sin «general report» på dette emnet til Europarådssymposiet «Facing the misuses of history», som dannet grunnlaget for punktene i denne delen av anbefalingen fremhever Laurent Wirth også «Abuse out of laziness or ignorance» slik:

«Such abuse of the historical record may result from teachers lacking the commitment to update their knowledge and being content merely to repeat a received version or a representation of the facts which goes back to the time when they themselves were students, without taking accounts of recent research findings.»³

Nettopp her har vi alle som lærere, lærerutdannere, læremiddelprodusenter, allmenne formidlere og forskere noe å legge oss sterkt på minnet. Dette var derfor veldig viktig for oss da vi skrev Portal. Vi skulle ikke presentere foreldede versjoner der det fantes nye forskningsresultater, så langt dette var mulig. I tillegg til at dette skulle prege grunnbøkene og arbeidsbøkene plukket vi også ut noen kapitler der vi tematiserte forholdet mellom eldre forståelser (eller utbredte forståelser) og resultater av nyere forskning. Men vi ville der også fremholde forhold som forskere har vært eller er uenige om betydningen og tolkningene av. Fortrinnsvis ville vi gjøre det på ulike områder der dette har betydning for å belyse dilemma og konflikter i samtida, eller for å forstå diskusjoner og forståelser av dette i dag. - Alt dette må selvfølgelig skje innenfor de svært trange plassrammene

og proporsjonene som lærebokskriving gir. I arbeidsboka får elevene hele tiden se og arbeide med andre versjoner og perspektiver.

I videregående skoles historiefag sier læreplanen at elevene blant annet skal lære å kunne: «Vurdere ulike tolkninger av sentrale historiske temaer», «kunne vurdere historiske framstillinger og bruk av historien spørrende og kritisk» og dertil «kunne vurdere hvordan grupper og samfunn forstår og bruker historien på forskjellig måte». Undervisning eller læremidler som ikke er innrettet mot dette, følger ikke læreplanen. På alle disse tre læreplanpunktene vil det, både innenfor norgeshistorie og verdenshistorie, være vanskelig å komme forbi at andre verdenskrig og etterkrigstida må være helt sentrale temaer der slike ferdigheter skal øves, om de skal ha noen hensikt eller mulighet til å engasjere. Det er her det engasjerer elever og lærere, her har det lenge engasjert forskere, og det er også særlig her det engasjerer andre utenfor faget. I den nye historieundervisningen ønsker lærere og historikere at historie skal bli diskutert! De ønsker at elever skal forstå *hvordan* den kan det og *hvorfor* den blir det. Disse historielærerne ønsker at elevene skal lære seg å forstå og diskutere historie på en nyansert og reflektert måte, med åpenhet for andres synspunkter og med vekt på saklig argumentasjon, ikke gjennom en tabloidisert og polarisert «kjør debatt»-form preget av skjellsord, forvrengninger eller mistenkeligjøring.

Hva en oppfatter som en nyansert fremstilling er avhengig av ens eget utgangspunkt og ens egen kunnskapshorison. Her har dagens unge et annet utgangspunkt enn oss som er vokst opp i eldre tradisjoner og med eldre versjoner i våre skolebøker, og som har levd et lengre liv med popkulturens versjoner av historiske hendinger, personligheter og perioder. Men læremidler og undervisning skal fremstå som nyansert, på grunnlag av de forskningsresultater som foreligger og i forhold til dem som skal lære, og som skal delta i undervisningen. Både sans for nyanser

og forståelse av nyansering på ulike områder, er delvis generasjonsfenomener. Men de er også i høy grad trenbare gjennom undervisning og historiefaglig arbeid. Som en del av produksjonsprosessen blir de fleste læremidler i dag prøvd ut på større elevgrupper og klasser i flere omganger både før og etter utgivelse. En vil ofte kunne se at lærere og elever kan oppfatte graden av nyansering og balanse noe ulikt på områder der det kommer ny kunnskap til som korrigerer, balanse- rer eller motsier den gamle.

På den omtalte del av dette verket har alle elevbaserte rapporter (direkte fra elevene i klasser, fra elevene via lærerne gjennom innsamling av skriftlig materiale, observasjon eller samtale, studentundersøkelser, rapporter fra lærere) med ytterst få unntak vist det samme som innlegget om elevers møte med «Portal» i Hifo-nytt nr. 5/6-2005. Elever som har fått en undervisning som trener dem i å se nyanser, i å vurdere og sammenlikne (slik læreplanen sier de skal) oppfatter dette som en nyansert og problematiserende fremstilling som engasjerer, men som likevel har klare verdipurderinger (på de verdiene læreplanen sier skal vektlegges). Dette er vår måleskala.⁴

Vi er alle barn av vår tid. Dagens unge er barn av sin. Det er ikke suspekt i seg selv eller uheldig for historieforståelsen deres at disse ikke er vokset opp i et delt Europa, at de ikke husker Berlinmuren, eller at den kalde krigen ikke er en konstant kulisse og tankemessig ballast for deres liv. Det er et fantastisk privilegium. Og det gjør det kanskje også lettere å tenke nyansert om midten av 1900-tallet.

Dette er en av grunnene til at fremstillingen i kapittelet om okkupasjonstida i Norge er bygget opp for å hjelpe elevene til å forstå hvordan samfunnet og hverdagslivet endret seg da, men også hvor forskjelligartede folks opplevelser av krigsårene var: For noen dramatisk meningsløst og dypt tragisk, for andre som særlig meningsfulle og engasjerende (på den ene eller andre siden). For noen var dette grå «tapte år» som satt dem tilbake eller ga

dem en vanskelig start på livet, for andre ei tid med mye arbeid og gode inntekter og muligheter for en helt ny start. For noen var det ei tid med samhold, for andre med splid, mistro og motsetninger. For noen med klare standpunkter, for andre med lojalitetsforvirring eller med skiftende standpunkter og handlemåter. Slik er krigstider. Slik er mennesker.

Hvert kapittel i disse tekstbøkene innledes med en problemstilling, oftest i direkte spørsmålsform (tilsvarende «key question» i historiedidaktikken) som styrer fremstillingen i kapittelet. Elevene får ikke «alt om middelalderen», «alt om imperialismen», «alt om den russiske revolusjonen» eller alt om Krigen». Det gjør de ikke i noen lærebøker, og det har de aldri gjort. Lærebøkene i våre dager har håndtert dette med å synliggjøre utvalgsstyringen på forskjellig måte. Men inntil for et drøyt tiår siden sto dette oftest usagt, slik at mange elever og voksne trodde at boka var *Historien*. Vår måte å være ryddige og klare overfor elevene på, er å vise så klart vi kan hvilke problemstillinger vi har bygget opp teksten i kapittelet rundt og valgt ut stoffet (med kontekst) til å belyse. I det omtalte kapittelet lyder denne innledningen:

Fra 1940-1945 var Norge okkupert av Tyskland og ble styrt som et diktatur, med nasjonal Samling som det statsbærende partiet. Til å begynne med tilpasset de fleste seg, men etter hvert var det flere som gjorde motstand. Ingen periode i norsk historie har fått så mye oppmerksomhet i forskning, i populær formidling, i bøker, museer, film og erindringslitteratur. Ofte står forskningsresultatene i sterk kontrast til de populære oppfatningene. Men også forskerne har hatt ulike syn. Hvorfor har det vært så mye strid om okkupasjonsårene i Norge? Hva er de mest omstridte emnene? (s. 138)

Spørsmålet til diskusjon i slutten av kapittelet (etter noen kunnskapstestspørsmål) er «Hvorfor tror du det er så vanskelig å få til nyanserte diskusjoner om denne perioden i norsk historie?» (s. 157) Dette har vist seg

å være et særdeles godt emne til diskusjon fordi elevene må trekke ut mye kunnskap og gjøre mye innlevende tenkearbeid (for eksempel bruke mange av tidsvitnene i arbeidsboka eller dens oppgaver) for å kunne komme med ulike forslag eller formeninger, som de så veier grundig mot hverandre. Og de er selv «nødt» til å søke nyansering i sine resonnementer og i sine framlegginger. – Slik er det å forsøke å tenke *faglig* om historie.

De som vil gjøre seg opp en mening om vi har utviklet et læremiddel som kan hjelpe lærere med å få slike perspektiver inn i undervisningen sin og bidra til å få elevene deres til å reflektere og lære, må se på hele læreverket. Ikke minst i dette kapittelet (kap.11) bør en bruke litt tid på å studere oppleggene i arbeidsboka til elevene, *Ideportal, utfyllende stoff, kilder og oppgaver*, s. 172-178.⁵ Oppgavene er her delt på tre nivåer for å være til hjelp i differensieringen, og for å imøtekomme behovene til elever med svake forkunnskaper og med ulike læringshindre. Se evt. også verkets Nettportal. For tema som verdenskrigen og fascisme – nazisme bør en også se de andre kapitlene om dette i bindet i verdenshistorie og i norgeshistorie.⁶ Vi har forsøkt å vise elevene mangfold i erfaringer og opplevelser. Vi har, i tråd med Europarådets anbefalinger (se foran), forsøkt å ikke overfokusere på enkelthendinger, slik at de overskygger andre eller lage en fremstilling som bidrar til å forsterke eller videreføre «oss» og «dem» –dikotomier. Disse dikotomiene lever tydeligvis fremdeles. For noen (i alle leire) er dette det første, og eneste, målet på ny kunnskap om perioden: tjener den «vårt» eller tjener den «fiendens» «syn». Nettopp derfor ble denne tilnærmingen valgt. Disse er ikke pedagogiske stråmenn.

I dette verket sier vi klart i forordet til alle bøkene at dette er *en* fremstilling men at periodene bøkene dekker også kan presenteres i andre, ulike fremstillinger. Og dertil:

«Kilder, tolkning og ulike syn er en integrert del av fremstillingen, og gir eksempel på ulike, til dels motstridende tolkninger av

fortida. For at du skal trene opp evnen din til å tenke kritisk om historie og til å se ulike perspektiver finnes det en rekke oppgaver i *Ideportal* (arbeidsboka) og *Nettportal*. Der får du også innføring i historisk metode og hjelp til å analysere historiesyn, menneskesyn og samfunnsyn.»⁷

Lærere som bruker dette verket, elever eller andre interesserte kan også få hjelp til å orientere seg på forskningen og utviklingen innenfor blant annet historieundervisning og -læring, lærebøker og historieforståelse gjennom en omfattende litteraturoversikt.⁸ Verkets grunnsyn med sterk vekt på utvikling av historisk tenkning og historiebevissthet blir presentert tydelig i læreverkets åpning til elevene i *Ideportal – Verden før 1850. Norge før 1850* under titlene «Du er historisk», «Du har historiebevissthet» og «Du har valg!». ⁹ I arbeidsboka finner en også konkretiseringen av læreplanmålene slik de er tilrettelagt for i dette verket.

Dette er i tråd med grunntenkningen innenfor denne nye historiedidaktikken (også kalt historiebevissthetsdidaktikk): Elevene skal lære å se seg selv som historiske mennesker, forstå hva historie og historisk erfaring betyr for oss og hvordan historisk kunnskap blir til. De skal se hvordan de kan lære av historie, hvordan deres valg påvirker historien og at de derfor har ansvaret for å gjøre opplyste valg. Hvorfor skal de det? Jo, fordi de lærer at verdier for de fleste, som respekt for menneskeverd, retten til å få dekket grunnleggende behov, rett til frihet, til å leve i fred, rett til likeverd og likestilling, tankefrihet og talefrihet, til utdanning og opplysning etc., er verdier en ikke kan vinne en gang for alle. Verdier som er viktige for oss må vi kjempe for igjen og igjen. Men dette er ikke det samme som å kjempe forrige krig om igjen, slik de gamle generalene pleide å gjøre det. Tvert imot kan det være en god ide å se seg omkring på verden i dag. Her kan en lære av andre, som kan ha kjempet eller lidd i våre dagers konflikter eller levd under diktaturer i

nyere tid, som har sterke personlige erfaringer med våre dagers undertrykkelsesformer eller med ensidige historiefremstillinger. Vi kan lære av deres erfaringer, og av de veivalg de når gjør omkring historieundervisning. Og hvis tankefrihet skal være en rett å forsvare, må den da også kunne trenes, kvalifiseres og utøves i historietimene? Og den må da også kunne utøves som selvkritikk.

I den norske skolens formålsparagraf står blant annet at utdanningen skal bygge på demokratiske idealer og tenkemåter, likestilling og likeverd og vitenskapelig tenkemåte. Dette gjelder også de enkelte fagene. Vi må derfor drive en historieundervisning som ikke bare formidler fakta om demokrati og diktatur, om likeverd og menneskeverd og om vitenskap. Vi må også strekke oss etter å gi elevene innsikt i hva det i praksis vil si å tenke demokratisk, i motsetning til å drive autoritær tenkning, mot at vi i vår formidlingspraksis ikke skal relativisere menneskeverd og likeverd gjennom det vi velger å formidle, og mot at elevene i *praksis* skal forstå hva som kjennetegner vitenskapelig tenkemåte på et fagområde i motsetning til – noe annet.¹⁰

Norske historielærere har metodefrihet innenfor de mål læreplanen setter. De er gitt et stort ansvar for å velge stoff, metoder, læremidler og undervisningsmaterieell som leder elevene mot læreplanens mål, og for selv å være i stand til å gjøre kvalifiserte valg. Norske historielærere velger forskjellig. Det skyldes at de har forskjellig bakgrunn, erfaringer og orienteringshorisont, og at de arbeider i kollegier som er ulike. De har ulike styrker og svakheter; i sin historiefaglige kompetanse, i sin historiedidaktiske kompetanse, som pedagoger, organisatorer og som klasseromskunstnere.¹¹ De metodene, emnene og læremidlene som fungerer bra for en lærer fungerer ikke nødvendigvis godt for en annen. Metoder, kildemateriale, læremidler og organiseringsformer blir, som kjent, heller aldri bedre enn den som bruker dem, verken i historie eller i andre fag. Dertil har lærere ulike undervisningsidealer, ulik erfaring med

metodemangfold og ulik motivasjon for å lære seg et spekter av stoff- og elevtilpassede undervisningsformer. Klasser og elever er også opplært forskjellig: Også det har betydning for hvordan ulike undervisningsmetoder fungerer.¹² Slik er virkeligheten forskjellig fra klasserom til klasserom.

I verden omkring oss er imidlertid disse klasseromsvirkelighetene i endring fordi mange lærere nå gradvis endrer sin måte å tenke om historie, historieundervisning og historielæring på. Og resultatet, slik historielærerorganisasjonene og Europarådet rapporterer dem,¹³ ser ut til å være mer grunnleggende og varige kunnskaper og ferdigheter hos elevene, og undervisning som er langt mindre preget av imitasjon og glemsel enn den gamle undervisningen var. Noen lærere og skoler beveger seg med store skritt og stor begeistring, andre mer jevnt og systematisk, noen med prøving, feiling, korrigering og ny prøving. Noen beveger seg langsomt og nølende, andre er avventende eller skeptiske. Lærebøker og læremidler i Europa og Vesten er også på vei i denne retningen; mot mer multiperspektivitet, mer kritisk diskusjon, mer menneskelige mennesker og mer «menneskelig historie».

Dette er «siste nytt» fra lærebokfronten. Det er ikke stille der. Men *det* er ikke farlig.

Del 1 av dette innlegget ble trykt i *Hifo-nytt* nr 1-2006.

Noter

- i Et annet nytt nettsted for de som vil orientere seg om fagutviklingen hos kreative og læringsorienterte praktikere er <http://www.thinkinghistory.co.uk/>. Her kan en få videre tilgang til og informasjon om aktiviteter og erfaringer samlet i det store historie-lærernetverket omkring Trinity and All Souls College, University of Leeds, der Ian Dawson, tidligere leder av The School History Project er en sentral drivkraft.
- 1 De som er interessert kan orientere seg i den engelskspråklige delen av denne forskningen via de referansene på historieundervisning som er referert tidligere i artikkelen. Utviklingen ser en også klart i andre kunnskapsfag.

- 2 Dette er sammenfattet i Porter og Brophy (1988) og Doyle (1987) og bygger på en fremstillingen i Davis Hopkins, Mel West og Mel Ainscow: *Improving the quality of education for all*, London 1996 s. 16ff. Se også: Reid, Ken, David Hopkins and Peter Holly: *Towards the effective school*, Oxford 1987. For en oversikt over arbeidet med å utvikle nivåbeskrivelser av undervisningsferdigheter i historieundervisning se Frederick D. Drake and Lawrence W. McBride: *The Summative Teaching Portfolio and the Reflective Practitioner of History*, i The History Teacher <http://www.historycooperative.org/journals/ht/34.1/drake.html>. Se flere andre artikler i samme nummer og i senere nummer av tidsskriftet. Tilsvarende for det britiske arbeidet undervisningskvalitet i historie kan følges gjennom linker og referanser fra The History Association og Teaching History, se foran.
- 3 Wirth, Laurent: *Facing the misuses of history*, i Council of Europe: The misuses of history, report from Symposium on «Facing misuses of history» Oslo 1999, Council of Europe Publishing 2000, s. 25-56, sitatet et hentet fra s. 47.
- 4 Om dette se May-Brith Ohman Nielsen: *Norge under andre verdenskrig – vanskelig historieundervisning?* http://nettportal.samlaget.no/bm/larer/hs.laerer_foredrag_ohman_nielsen.html
- 5 Arnesen, Dyrvik, Ohman Nielsen og Skøien, Det norske samlaget 2004.
- 6 Olav Arild Abrahamsen: *Portal. Verden etter 1850*, Det norske samlaget 2004.
- 7 May-Brith Ohman Nielsen: *Portal. Norge etter 1850*, Det norske samlaget 2004 s. 7. Merk at å kunne identifisere menneskesyn og samfunnssyn også er et læreplanmål under felles mål for faget. Se også innledningen i arbeidsboka Ideportal for verden og Norge etter 1850 s. 4. (Se foran)
- 8 For en oversikt over denne, som bygger på den litteraturen som blir brukt i historielærerutdanning og i historiedidaktikkstudier på ulike nivå i Norden se: Hva skjer i historiedidaktikken nå? Den historiedidaktiske faglitteraturen er fordelt på emner som: Historiedidaktikkens og fagdidaktikkens utvikling. Grunnlagstenkning om historie, historiebevissthet og historiedidaktikk. Historieforståelser og historiekompetanser blant unge. Historieforståelser og historiebruk i samfunnet. Historieundervisningsteorier og praktisk undervisningsmetode. Historieforståelse og faglig utvikling blant historielærerstuderenter og historielærere. Læreplaner og læreplandebatter. Lærebøker, lærebokanalyser og læremidler i historie. Generell historisk metode. http://nettportal.samlaget.no/bm/larer/hs.laerer_litteraturtips.html (mai 2004)
- 9 Arnesen, Berger, Dyrvik Ohman Nielsen, Skøien og Aase, det norske samlaget 2003 s. 7f.
- 10 Noen flere erfaringer og en utdyping av dette med vekt på forholdet mellom demokratisk og autoritær tenkning kan finnes i May-Brith Ohman Nielsen: *Norge under andre verdenskrig. – Et undervisningssønn i spennet mellom eldre undervisningstradisjoner, erindringspolitiske prosesser og ny forskning*, i <http://nettportal.samlaget.no/bm/larer/>, (april 2005). Her vi en også finne flere referanser til litteratur som belyser forholdet mellom ny forskning, ny fagforståelse, nye undervisningsformer og tradisjonelle erindringskulturer og erindringspolitikk i Europa.
- 11 Se Wineburgh 2001 og Stradling 2001.
- 12 Om dette siste se f. eks Stradling 2001 s. 196ff.
- 13 Se foran.

Øyvind Finne

«Krigen som aldri slutter. Krigstraumer i et livstidsperspektiv. Eksemplet Finnmark 1940–46»

Davvi Girji

MARIANNE NEERLAND SOLEIM

De nasjonalt belastende og traumatiske hendelsene i Norge hadde ikke samme omfang og karakter som de som preget blant annet de tyske og franske statlige handlingsmønstrene i krigsårene. Mot en slik bakgrunn kan det synes paradoksalt at norske historikere og øvrige deler av norsk offentlighet åpenbart har hatt større problemer med å gjennomlyse og drøfte traumatisk nasjonal erfaring enn tilfellet har vært i Frankrike og Tyskland. I de siste tiår har de fleste europeiske land – okkupant, okkuperte stater, stater som hadde kollaborerende regimer og såkalt nøytrale stater under siste verdenskrig – gjennomlyst tidligere belastende hendelser og tatt grundige oppgjør med egen traumatisk fortid.

Nordnorsk krigshistorie har krav på særlig oppmerksomhet, fordi krigen gjorde Nord-Norge til strategisk sentrum, og det var her folk flest fikk føle mest til krigen på godt og vondt. For Finnmarks befolkning fikk krig, evakuering og gjenreisning alvorlige følger for folks psykiske helse. I boken «Krigen som aldri slutter» søker Øyvind Finne etter svar på i hvilken grad traumatiske opplevelser under krigen i Finnmark har påvirket livsløpet til enkeltmennesker i retning av varig funksjonssvikt og uførhet. Finne viser til at spørsmålet om erstatning for følgene av krigsopplevelser i hovedsak har omfattet krigsseilere og norske soldater, mens ulike påkjenninger for sivilbefolkningen under krigsårene i Norge har fått liten oppmerksomhet.

Finne har arbeidet i psykiatrien i Finnmark i perioden 1981–1992 og boken bygger på et hovedfagsarbeid i historie ved Universitetet i Tromsø våren 2005. Han har intervjuet nærmere 40 personer og 26 av intervjuene er blitt brukt i boken. Alle intervjuene er tatt

med som appendix i boken. Intervjuene er gripende lesning og man må beundre den ærligheten som informantene viser. I innledningskapitlet påpeker Finne at undersøkelsen kan forstås som et «case-studium» av krigstraumers langtidseffekt under bestemte forhold, som omgivelsenes manglende kunnskap, oppmerksomhet, oppfølging og tålmodighet med den som er rammet. Det kvalitative forskningsintervju er godt redegjort for ved analysemetode, smerte og hukommelse, generaliserbarhet, kildekritikk og etiske spørsmål. Bruk av sekundære kilder i sammenheng med intervjuene har skapt en dialog mellom intervjuer og informant som har gitt en refleksjon og gjennomtenkning av opplevelser som kanskje har vært fortrent. Denne refleksjonen har også gitt opphav til nye spørsmål og problemstillinger som har bidratt til å utdype informantenes opplevelser. Videre er begrepet posttraumatisk stressforstyrrelser i relasjon til kriser og traumatiske opplevelser presentert. Finnes hypotese her er at samhold har dempet krisens effekt for mange, ved at de til tross for sterke påkjenninger og opplevelser har hatt mulighet til å snakke om hendelsene i et fellesskap.

I neste kapittel gir Finne en oversikt over etterkrigstidens historieskrivning ved å dele den inn i tre epoker. Den første epoken fra 1945 til 1949 omtales som minnenes historieskrivning. Neste epoke fra 1949 til 1985 er preget av den «kalde krigen» og selektiv hukommelse hvor Nord-Norge som emne var representert i beskjeden grad i norsk krigslitteratur. Den siste epoken er tiden etter 1985 som preges av de mange fortellingene. Fra dette tidspunktet ble Nord-Norge viet stor plass i den historiske litteraturen om krigen.

Krigen i Norge og i nord utviklet seg ulikt etter at Finnmark fikk en sentral rolle i slagene på Østfronten. I tilknytning til denne oversikten er det også grunn til å stille spørsmål ved om den norske nasjonalbevisstheten har vært grunnfestet nok til å tillate eller gi rom for en mer differensiert og nyansert framstilling av krigs- og okkupasjonserfaringene. Til tross for at representanter for den tredje generasjon av okkupasjonshistorikere har kritisert både temaprioritering og perspektiver i den tidligere forskningen, har også denne generasjonen utelatt de problematiske og traumatiske hendelser og erfaringer i sin forskning. Oppfattelsen av det typisk norske i okkupasjonshistorien har også påvirket fremstillingen av den russiske frigjøringen av Øst-Finnmark. Denne historien representerer en innfallsvinkel til forklaring på hvorfor en gruppe som russere har falt utenfor vår krigshistorie. Frigjøringen har ofte fra russisk side blitt fremstilt som om dette gjaldt hele Finnmark for ikke å si hele Nord-Norge, mens norske representanter har vært nøye med å understreke at det bare dreide seg om Øst-Finnmark.

I kapittel 3 viser Finne hvordan grunnlaget for psykiske skader på sivilbefolkningen i Finnmark var et helt annet enn lenger sør i landet. Han viser til at Norge som nasjon fikk en relativt mild behandling ved innledningen til den 2. verdenskrig. Etter det tyske angrepet på Sovjetunionen i juni 1941 ble Finnmarks sivilbefolkning overlatt til seg selv med en uvisss skjebne. I stedet for å få en okkupasjon av grenselandet til Finnmark ble det en stillingskrig mellom tyskere og sovjetrussere som skulle sette sitt preg på en ubeskyttet sivilbefolkning i Finnmark i over tre år blant annet i form av jevnlig bombetokter. Den psykiske påkjenningen ble ytterligere forsterket ved at befolkningen ble øyenvitner til tyskernes brutale behandling av sovjetiske krigsfanger i nærmiljøet. Krigen ble bokstavelig talt flyttet inn i stua til folk mange steder i Finnmark. Overføringen av det store antallet sovjetiske krigsfanger til Norge representerte

for nordmennene et brutalt møte med tysk krigsfangepolitikk. En brutal krigshverdag som i utgangspunktet utviklet seg på Østfronten, med mishandling og utsulting av krigsfangene, ble overført hit til landet. Tyskerne betraktet krigsfangene som besværlige og de ble gjenstand for hat og frustrasjon. Kommissærer, politiske instruktører, jødiske krigsfanger og troppsoffiserer ble ofte skutt etter initiativ både fra den tyske overkommandoen og ledere på lavere plan. Hitler bekreftet at han førte krig mot «det slaviske folket» i Sovjetunionen, ved å uttale at han ikke så noen forskjell på tyske kriminelle som fortjente å dø, og de udyrene som befant seg i krigsfangeleirene i øst. De sovjetiske krigsfangene som ble tatt til fange på Østfronten i krigens første fase fikk i det hele tatt en svært utilstrekkelig forpleining, og av det totale antallet på 3 350 000 sovjetiske krigsfanger i 1941, døde hele 1 400 000 før utløpet av november. Totalt døde mer enn 2 000 000 sovjetiske krigsfanger av underernæring og tyfus, eller ble myrdet av Einsatzgruppens enheter før februar 1942. Informantenes fortellinger bekrefter at den brutale holdningen overfor krigsfangene preget også tyske soldater i Finnmark.

I bokens kapittel 4 gir Finne et innblikk i hvor sammenvevd lokalsamfunnene i Finnmark ble etter angrepet på Sovjetunionen. Soldater, sovjetiske og jugoslaviske krigsfanger, tyske desertører og sivilbefolkning levde i en uunngåelig nærhet med hverandre. Intervjupersonene forteller om redsel for tyske og østerrikske soldater, men også om vennskaps- eller kjærlighetsforhold som utviklet seg som følge av den fysiske nærheten sivilbefolkningen hadde til mange av soldatene. Mange av informantene som var barn under krigen forteller om svært traumatiske opplevelser knyttet til henrettelser av sovjetiske krigsfanger. De mange drapene på krigsfangene foran øynene på sivilister kunne for noen nærmest sidestilles med å være tilstede i en konsentrasjonsleir. For befolkningen i Finnmark ble sovjetiske krigs-

fanger en del av hverdagslivet i krigsårene og intervjuene viser at denne fangekategorien hadde og fremdeles har en sentral plass i folks bevissthet.

Sivilbefolkningens opplevelser under tvangsevakueringen er skildret i kapittel 5. For de fleste ble tvangsevakueringen høsten og vinteren 1944–45 den største krigspåkjenningen. Det hele startet med den sjokkerte opplevelsen det var å få sitt hjem påtrent og forsatte med tilværelsen som huleboer forfulgt av tyske soldater eller båtflyktning i minnelagte farvann hvor også fly og ubåtenes torpedoer truet. Opplevelsen av å være i livsfare var stadig tilstede. De traumatiserte og psykisk krigsskadede ble ofre for den nasjonale svakheten og maktesløsheten som ble vist overfor sivilbefolkningen i Finnmark i krigsårene. Mange forhold ble hemmeligholdt eller tidd i hjel. Finne påpeker imidlertid at påkjenningene for den enkelte og for den enkelte familie var variable, fra de som opplevde å være i konstant livsfare over lang tid til de som opplevde å være i relativt trygge omgivelser etter kort tid.

Ulike tap som følge av krigshandlingene befolkningen ble utsatt for drøftes i kapittel 6. Dette omhandler tap av familiemedlemmer som følge av spedbarnsdødelighet og sosiale forhold. Tap av infrastruktur, identitetsbærere og egne minner. Spesielt vanskelig for mange av intervjupersonene var tap av skolegang, utdanning, selvbylde, rang og status, samt tap av helse. Finne viser til at det er få kilder i datidens litteratur som beskriver Finnmark befolknings mentale helsetilstand, men enkelte rapporter fra helsemyndighetene tydet på at situasjonen var bekymringsfull.

Avslutningskapitlet har tittelen «den glemte sorg», og Finne påpeker her at det er funnet liten grunn til ikke å konkludere med at voldsomme opplevelser var like belastende på den psykiske helse for 60 år siden som de er i dag. Finnmark befolknings opplevelser i krigsårene blir her analysert i forhold til dagens krisepsykiatriske innsikt og forståelse av flyktninger og asylsøkeres psykiske

traumer som følge av krigshandlinger. Dette gir boken en nyttig dimensjon og er viktig for å forstå hvilke psykiske skader og senvirkninger de traumatiserte har slitt med i ettertid i Finnmark. Finne konkluderer med at det på grunnlag av intervjumaterialet og sekundære kilder er vanskelig å si at en form for traumatiske erfaringer etterlater flere spor enn andre opplevelser av denne art. Det er snarere de tre faktorene belastningens intensitet, individets tolkning av belastningen og individets motstandskraft som er bestemmende for hvor store ettervirkningene vil være. Til tross for et begrenset kildemateriale synes et klart funn å være at barn var mer utsatt enn voksne ved traumatiske krigshendelser. For barna kan det se ut til at det var tilstrekkelig å være øyenvitne til slike opplevelser.

«Krigen som aldri slutter» representerer et svært viktig bidrag til norsk krigshistorie. Den gir god kunnskap om både krigshandlinger og hverdagslivet i krigsårene i Finnmark. Fokuset på sivilbefolkningens lidelser i krig og etterkrigstid er både nødvendig og etterlenget. Boken gir oss et unikt innblikk i redsler, savn, samhold og styrke som preget Finnmarks befolkning. Vi får ikke minst et inntrykk av barns traumatiske opplevelser i tilknytning til tysk krigsfangepolitikk og hvor sterk erindringen om dette har vært hos den enkelte i tiden etter krigen. Finne bruker intervjumaterialet og sekundære kilder i en kombinasjon som bidrar til en god oversikt i historiske fakta på samme tid som leseren får ta del i enkeltpersoners opplevelser. Muntlige kilder er med på å levendegjøre de ulike sider av krigshistorien, men et problem er det at hendelsene skjedde for over 60 år siden og følgelig er det en viss risiko for at informantene ikke husker alle omstendigheter helt riktig. Ved å trekke inn andre kilder plasserer Finne informantens opplevelser i en større sammenheng og det gir en økt troverdighet til informantens fortellinger. Boken gir absolutt ny forståelse for foreldres og besteforeldres opplevelser under krigen.

Demokratin som unionsupplösare

Bo Stråth

Union og demokrati

Dei sameinte rika Noreg-Sverige 1814–1905

Pax Forlag, Oslo 2005

TORBJÖRN NILSSON

Bo Stråth, professor i historia vid Europauniversitetet i Florens, har valt titeln *Union og demokrati* för sin omfångsrika bok om unionstiden. Egentligen skulle den kunna ha hetat *Union eller demokrati*. Sådan är nämligen bokens tes: «Med krava om demokrati blei grensene for unionen nådde. Dei to unionspartane klarte aldri å utvikle noken unionelle institusjonar for å møte det som med moderne språkbruk stadig meir blei oppfatta som eit demokratisk underskot» (s 21). Formuleringen avslöjar också att författaren anspelar på ett nutida problem. Dagens europeiska union anses allmänt också lida av ett «demokratiskt underskott», en fråga som Stråth från sin kontinentala utsiktspunkt på ett naturligt sätt väver in i diskussionen om unionen. Stråth skriver att han inte vill ingripa i den laddade norska historikerstriden om EU. Däremot poängteras att även om de faktiska skillnaderna mellan den svensk-norska unionen och EU är påtagliga, handlar båda frågorna på ett principiellt plan om hur ekonomisk integration konfronteras med krav på demokrati och frihet. Möjligheten till jämförelser mellan unionerna över tid finns alltså.

Boken utgör första delen av historieverket *Norge og Sverige gjennom 200 år*, finansierat av de båda ländernas regeringar med anledning av hundraårsmarkeringen av unionsupplösningen 1905. Del två, *Sosialdemokratiets tidsalder. Norge og Sverige i det 20. århundre*, är skriven av Francis Sejersted.

Volymerna utgavs samtidigt, på både norska och svenska, under 2005. Gränsen mellan delarna går efter unionsupplösningen som alltså faller på Stråths bord. Uppläggningsen gör att komparation blir ett huvudtema. Författarna sysslar inte främst med sina respektive hemländer utan jämför de båda ländernas utveckling under unionstiden och tiden därefter. På så sätt överskrids också gränserna för de nationella historietolkningarna och såväl relationer mellan länderna som inre skeenden belyses på ett nytt sätt.

Hundraårsjubileet har föranlett en rad böcker och andra evenemang (utställningar, konferenser, skolaktiviteter). Stråth och Sejersted har verkat i nära förbindelse med Projekt 1905, det nätverk av norska och svenska forskare som sedan mitten av 1990-talet initierat forskning kring unionen och svensk-norsk historia under 1900-talet. Resultatet har presenterats i två antologier, redigerade av Øystein Sørensen och Torbjörn Nilsson, 1905 – *Nye perspektiver og Norsk-svenske relasjoner i 200 år*, också de utgivna 2005.

Att unionen hade en asymmetrisk karaktär är inget kontroversiellt påstående. Den drevs igenom med svensk vapenmakt och den svenska överhögheten inom utrikespolitiken skapade en klyfta som aldrig kunde överbryggas. Att konsulatfrågan, i sig knappast någon livsavgörande fråga, kom att spränga unionen var därför foljdriktigt, om än inte ödesbestämt. Men mer om detta senare.

Inledningsvis bör bara betonas att också som politisk stridsfråga och historisk minnesprodukt har unionen och dess upplösning varit asymmetriska. I styrka och intensitet har frågan haft betydligt större dignitet i Norge än i Sverige. Unionsfrågan strukturerade den norska politiken under 1800-talets senare del. Høyre och Venstre uppstod utifrån skilda linjer i unionsfrågan. Den parlamentariska (etapp-)segern 1884 var intimt kopplad till unionskonflikten. Periodiseringen 1814–1905 är självklar i en norsk historiebok. Årtalen 1814, 1905 och 1940/45 kopplas samman och konstruerar en nationell historiebild där norskt självbestämmande återkommande stått på spel. Partier, historieskrivning, konstitution och kungahus flätas samman med unionen. Med tonvikt på frigörelsen från den bör man väl tillägga. I Sverige var unionsproblemet inte lika centralt under 1800-talet. Ständsriksdagens avveckling, rösträttsfrågan, kungamaktens roll, järnvägsbyggen, näringsfrihet, frihandel–protektionism tillät bara under vissa skeden unionsfrågan att etablera sig i politikens centrum. Uppdelningen höger – vänster befästes av tullstriden och partiernas födelse var inte som i Norge knuten till unionsproblemet. Därmed inte att sagt att unionen tidvis inte var viktig – kring 1884, krisen 1895 och självfallet under upplösningssåret 1905 dominerade den politiken även i Sverige. Likaså speglade uppdelningen vänster – höger också skilda förhållningssätt till Norge, grovt sett i linje med likställthetsteori och lydrikesteori. Men att svenska historieböcker inte struktureras efter unionstiden utan utifrån startåret 1809 (Finland förloras, kungen avsätts, ny författning) och avslutningsåret kring 1920 (parlamentarism, full demokrati) illustrerar unionsfrågans asymmetri.

Öppna processer

Stråth koncentrerar sig på de politiska linjerna. En hållning han också i närliggande

sammanhang explicit har försvarat. Hans föredrag vid symposiet «Nationalismen, Unionen och Demokratin» i Karlstad den 23 september 2005 (hundraårsdagen för Karlstadsöverenskommelsen) bar titeln «Unionen Sverige–Norge: ett argument för politikens återkomst i samhällsanalysen». Strukturen är kronologisk, men med tematiserande kapitel som modifierar en enkel tidsföljd. Förutom det inledande kapitlet och berättelsen om unionens tillkomst (kap. 2) benämns de i stil med följande: «Kor tett var unionen?» (3), «Nasjonalisme og grensene for integrasjonen» (4), «Grensene for den kongelige unionspolitikken» (5), «Grensene for liberalismen» (7), «Grensene for unionen» (8), «Forsøk på å sette nye grenser for unionen» (9) samt det avslutande «Unionen i perspektiv» (12).

Bo Stråth gör sig till talesman för en anti-deterministisk historiesyn. Så är till exempel nyckelbegreppet modernitet inte något som följer en bestämd rätlinjig utvecklingsprocess. I stället rör det sig om «ein open prosess med uviss framtid og fokus på den evna menneske som samfunnsvesen har til kollektiv sjølvrefleksjon, orientering i tid og rom og tolking av moglege og umoglege alternativ» (s 40). Det moderna ses som en permanent problemlösningssprocess, där varje lösning bär på fröet till nästa problem. Lösningarna är endast tillfälliga, vilande på en bräcklig balans av skilda spänningar, skriver Stråth med hänvisning till begrepps-historikern Reinhart Koselleck. Händelserna 1905 bör alltså inte ses som en nödvändig följd av tidigare skeenden. Stråth vill anlägga ett makrohistoriskt perspektiv som inte blir teleologiskt, som söker öppenheten och alternativen från 1814 och framåt i stället för att betrakta upplösningen som självklar. I det förra fallet blir uppgiften att förklara varför det som skedde måste ske, i det senare snarare att uppmärksamma de förlorade möjligheterna och visa på situationernas öppenhet.

Med ett sådant perspektiv blir de samtida tolkningsstriderna om begreppen viktiga. Vilka tolkningar tilltvingade sig seger i fråga om rättvisa, frihet, nation, folk – liksom det centrala begreppet union?

Man skulle utifrån det begreppsteoretiska anslaget åter kunna se närmare på Stråths kapitelrubriker. Påfallande många av dem innehåller ordet «gränser». Någon närmare diskussion föranleder inte detta i boken. Det skulle kunna handla om en anknytning till den franske sociologen Pierre Bourdieus fältteori, men Bourdieu har en mycket underordnad roll i boken. Hårdrar man Stråths flitiga användande av ordet – något teoretiskt grundat begrepp förefaller det inte vara – tycks den deterministiska hydran ha tagit sig in bakvägen. Gränser kan uppfattas som givna, eller åtminstone svårföränderliga. Liberalismen lider av sådana begränsningar att den inte kan svara mot unionens krav. Vi behöver inte tolka ordvalet på detta sätt. Kanske är det bara ett sätt att beskriva att integrationen, liberalismen och unionen de facto, i den historiska situationen, satte gränser för vad som kunde uppnås. Men för att göra rättvisa åt Stråths eget program återkommer jag till frågan nedan. Innan dess ska dock hans inträngande analys av unionstiden presenteras närmare.

Geopolitik, integration och EU

Det avslutande kapitel 12, «Unionen i perspektiv», fungerar som en pedagogiskt utformad syntes av den digra undersökningen och kan också läsas separat. Tre vägledande perspektiv lyfts fram: 1) Den geopolitiska situationen och utrikespolitikens roll, 2) Sambandet mellan ekonomisk och politisk integration, samt 3) Jämförelsen med den europeiska unionens nuläge. Den första punkten kan ses som den viktigaste förutsättningen för unionen, dess strategiska utgångsläge. Den andra betecknar unionens huvudprojekt, det område där liberalismens

gränser också bestämde unionens gränser. Följden blev nationalism(er) som vidgade klyftan mellan unionsrikerna. Den tredje ger utrymme för en mer principiell diskussion om nationell självständighet, demokrati och överstatligt samarbete.

Unionens tillkomst byggde på den internationella omvälvning som Napoleonkrigen förde med sig. Kort sagt – utan 1789 och Napoleon ingen union. Föreningen förutsatte också en säkerhetspolitisk kursändring från svensk sida då Norge i väster ersatte Finland i öster som säkerhetsmässigt stöd. Stråth visar dock hur sammanvävda de inrikes och utrikes frågorna var. Likaså att striderna om unionens flagga och andra kulturellt färgade konflikter inte ska ses som «bara symbolstrider». Som sådana hade de djupgående betydelse för identiteten och den politiska mobiliseringen. Slutsatsen blir: «Det var verken symbolpolitik eller utrikespolitik eller innanrikspolitikken i to land som førte till oppløysinga, men alt dette til saman og samanvoe.» (s 607).

Att unionens akilleshäl blev kraven på demokrati har tidigare framhållits. Man lyckades aldrig skapa demokratiska strukturer som kunde ersätta den alltmer försvagade kungamakten som sammanbindande element. Även om den intellektuella opinionen i Norge framhävde de kulturella skillnaderna mellan länderna fanns det också stora likheter. Idén om ett unionsparlament restes av unionskommittén 1867, men frågan strandade – för alltid visade det sig. En konstruktiv möjlighet hade förutsatts. Successivt, med särskild intensitet från 1880-talets början, fjärrar sig nationalismerna från varandra. Venstre radikaliseras och i Sverige vinner en aggressivt antinorsk, antidemokratisk och protektionistisk höger terräng. Samtidigt vill Stråth modifiera den gängse bilden av norsk nationalism som vänsterpräglad och den svenska som högerpräglad. Det fanns motstridiga tendenser även inom ytterpolerna

och på varje sida existerade också andra strömningar. Man kan här peka på Helge Danielsens avhandling (*»Fædrelandssind» og «Fosterlåndsskhet»*, 2004) om nationsuppfattningar inom svensk och norsk höger kring 1900. Förutom den unionsvänliga norska högern fanns på svensk sida en nationalkonservativ respektive en moderatkonservativ riktning. Även om den senare moderata hållningen tidvis var tillbakapressad kom dess betydelse att visa sig sommaren 1905 när stora delar av högern, även tidigare militanta män som E G Boström och Ernst Trygger, verkade för en fredlig upplösning. Särskilt för en norsk läsekrets kan det vara värt att erinra om Boströms moderata hållning i slutskedet. Att han står som symbol för en benhårt aggressiv svensk lydrikespolitik är inget rättvisande helhetsomdöme.

Slutligen principdiskussionen om unionerna. Stråth framhåller som en viktig likhet att det i båda fallen rör sig om autonoma stater. «Det norske sjølvstendet kan daterast til den 17. mai 1814, stadfesta den 4. november same året, og ikkje til 1905, slik det ofte misvisande blir gjort.» (s 161) Makten över utrikespolitiken låg snarare hos kungen än hos Sverige som stat. Under 1800-talet minskade stabiliteten i det system som Wienkongressen 1815 skapat. Demokratiska och nationella krav formade konturerna till en alternativ ordning. Hur de folkliga protesterna skulle integreras blev därför en huvudfråga. Stråth laborerar, inspirerad av Øystein Sørensen, med vad som *kunde* ha hänt. En sådan kontrafaktisk vinkel är om unionen inte hade upplösts 1905. För detta hade det krävts betydligt mer av smidighet från svensk sida. Särskilt Boströms agerande blev ödesdigert. I stället för en utsträckt brodershand kunde hans utspel tolkas som en knuten näve. Helt orimligt är det ändå inte att unionen hade överlevt 1905.

I samband med minnesmarkerings- eller jubileumsåret har upplösningens fredliga

karaktär gärna framhållits från officiellt håll på båda sidor. Budskapet till omvärlden är tydligt: Här uppe i Skandinavien är vi bra på att lösa konflikter på ett civiliserat vis. Den enda historiska motsvarigheten är Tjeckoslovakiens fredliga delning 1991. Sverige och Norge var dock betydligt mindre integrerade. Att lösa upp broderskapet var tämligen enkelt. Å andra sidan skedde det i en tid då militära lösningar sågs som närmast naturliga. Uppmarschen till 1914 hade redan börjat, åtminstone framstår det så i ett efterhandsperspektiv.

Antideterminismens gränser

Stråths analys är grundlig och genomtänkt. Ett omfattande forskningsläge i de båda länderna har integrerats i framställningen. Hela tiden diskuteras möjliga tolkningar på ett föredömligt sätt. Samtidigt är den antideterministiska ansatsen svår genomförbar. Och kanhända finns det tendenser till att segrarnas perspektiv också tar sig in i Stråths skildring.

Utan tvekan ligger de konstruktiva mittenmännen författaren närmast. Frederik Stang, Georg Sjøbben, Anton Martin Schweigaard, Johan August Gripenstedt och Louis De Geer vid mitten av seklet samt Francis Hagerup, Sigurd Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson respektive Alfred Lagerheim och Carl Lewenhaupt vid sekelskiftet. Christian Michelsen och Christian Lundeberg fick medlande roller just 1905. Alla dessa tillhör politikens «good guys», till vilka Oscar II till dels också kan inräknas med sin moderata hållning i slutskedet. «Bad guys» finns inom Venstres mer populistiska flank, men framför allt bland unionshökarna kring Oscar Alin.

Värst är dock kungamaktens äventyrliga utrikespolitik vid seklets mitt. Forskningen är ganska samstämmig i sin bild av den kungliga utrikespolitikens brister vid 1800-talets mitt. Dynastisk äventyrspolitik är en dom som ofta fälls om detta skede. Anings-

löshet och vårdslöshet lägger Stråth till. En tydlig slutsats är att integrationspolitiken undergrävdes av kungen (främst Carl XV) själv. Den enda reella kraft som höll samman unionen försvagades inte bara genom demokratins framväxt utan också genom sitt eget handlande. Är detta perspektiv kanske färgat av dåtidens segrare? Det vill säga av de måttfulla statsråden och de moderata strömningarna inom politiken? Kort sagt: var det ödesbestämt att den kungliga utrikespolitiken skulle kapsejsa? Eller fanns det andra möjliga utvägar? Sådana diskuteras inte. En hel del talar väl emot att kungapolitiken skulle ha stärkt unionen, men i linje med analysens ansats kan saken åtminstone prövas.

Utifrån de segerrika samtida aktörernas och den traditionella historieskrivningens perspektiv kan också dikotomin mellan det unga, expansiva Norge och det gamla, konsoliderande Sverige betraktas (s 25). Kanske bör denna utgångspunkt problematiseras. Visserligen var Sverige en gammal stormakt och etablerad nationalstat men nyordningen efter 1809 var betydande. Också på diskursiv nivå vägde tankarna på det nya tungt. Det gällde som skalden Esaias Tegnér skrev att inom Sveriges gränser erövra Finland åter; att genom nationell återuppbyggnad modernisera stat och samhälle. Samtidigt hade det förflutna en minst lika stark position i Norge. Genom en nationell historieskrivning om «parentesen» under dansktiden knöts banden med det medeltida norska kungarike, med den norska nation som kunde återuppstå.

Nyordningen i Sverige tar sig inte minst uttryck inom förvaltning och kommunikationer, med kanalbyggen, dåtidens teknologiska spjutspets, som symbolstark illustration av framsteget. Meritokratin som norm fick en starkare ställning genom 1809 års författning som kan ses som den svenska rättsstatens födelse. Statens förändring berörs endast med lätt hand av Stråth. Här finns en tidig

moderniseringsambition som båda länderna delar. Det nya Norge och det gamla Sverige kompletterades alltså med andra föreställningar och framtidshorisonter.

Den svenska högerens påtagliga förhandlingsvilja 1905 behandlas av Stråth, men kan inte nog betonas. Som tidigare nämnts verkade ledande konservativa som Christian Lundeberg och Ernst Trygger för en förhandlingslösning. Unionshöken Ludvig Douglas hade lämnat utrikesministerposten 1899 och ideologen Oscar Alin avlidit året efter. Att upprätthålla unionen med våld ansågs i vida kretsar vara direkt skadligt för Sverige, något som en konservativ nationalist som Trygger framhöll i riksdagen sommaren 1905. Utan att tillhöra politikens mittfält kom således huvudstyrkan av högern att acceptera det skedda. Trots en bitvis hård retorik var det ingen i riksdagen som röstade emot beslutet om en förhandlingslösning. En nationell samling kring upplösningen av unionen uppnåddes, något som dessförinnan hade misslyckats i fråga om unionens inriktning.

För att åter anknyta till titeln på Bo Stråths lysande bok, *Union og demokrati*. Tesen att demokratins krav till slut sprängde unionen genomdrivs med elegans och lärdom. Samtidigt bör man påminna om den tolkning som gärna görs, åtminstone i Sverige, att parlamentarismen på ett positivt sätt gynnades av 1905. Riksdagen tog initiativet och åstadkom en fredlig lösning. Riksdagen grep dock tyglarna som en reaktion mot den sittande regeringen Ramstedts och kungens påstådda undfallenhet och passivitet mot det norska 7-juni-beslutet. Parlamentarismen stärktes, som ett led i att upprätta den svenska äran, som ett led i att föra en hårdare unionspolitik. Hade kungamakten varit starkare 1905 hade kanske upplösningen gått snabbare. Inte heller förstärkt parlamentarism eller ökad demokrati är en garanti för att kloka beslut ska uppnås. Den som läser Stråths (och även Sejerstedts) bok får dock garanterat

en ypperlig skildring av de forna unionsrikenas historia.

Vem vann?

Slutligen, omslagsbilden visar en svensk skridskolöpare i startställning (Sejersteds bok har i likställdhetens namn förstås en norsk löpare). Vem vann egentligen på unionen? Eftersom Sverige strävade efter att hålla ihop det unionella äktenskapet medan Norge till slut ville bryta upp är ett enkelt svar att Sverige tjänade på samlivet medan Norge led av det. Utifrån ett annat perspektiv kan svaret bli det motsatta. Norge kunde under unions tiden bygga upp politiska och sociala strukturer som kom att utgöra grunden för det moderna Norge. Grundloven från 1814 och delvis också partistrukturen från 1800-talets slut är ännu i bruk. Ämbetsmannastaten och kommunikationer byggdes upp. Mycket av detta kunde naturligtvis ha skett unionen förutan, men unionen skapade ett nationellt och kulturellt självmedvetande av säregen styrka. Demokratins idéer växte fram som en naturlig följd av unionsstriden. För Sveriges

del blev snarare unionsfrågan ett hinder för demokratiseringen. Den mest konservativa högern kunde använda unionsfrågan för att mobilisera på en och samma gång mot norska radikaler och svenska rösträttsanhängare. Först när unionsfrågan väl var avklarad inleddes en reell politisk och social reformperiod i Sverige.

Ytterligare en annan aspekt är den ekonomiska. Båda länder tjänade säkert på unionen, särskilt dess frihandelsinriktning genom mellanrikslagen. Den senare upphävdes ensidigt av Sverige 1895 som ett led i protektionisternas Norgefientliga hållning dessa år. Slutligen kan man påminna om att unionens främsta syfte var säkerhetspolitiskt; att skapa ett naturligt försvarsområde och för Sveriges del säkra sig för angrepp från den gamle arvfjenden Danmark. Denna uppgift lyckades, trots inslag av äventyrlig kunglig utrikespolitik vid 1800-talets mitt.

Forsøk på å beskrive det moderne

Francis Sejersted

**Sosialdemokratiets tidsalder
Norge og Sverige i det 20. århundre**

Pax Forlag, Oslo 2005, 612 sider

JAN HEIRET

Sosialdemokratiets tidsalder kan leses som et monumentalt forsøk på å skrive en autoritativ dobbel nasjonalhistorie – ikke fordi Sejersted mener at historien kan bli endelig fortalt, men fordi globaliseringsprosessene fører til at nasjonalstaten ikke lenger er en selvsagt ramme for en historisk fortelling. Som han selv sa i sin festtale ved historikerdagene i Trondheim, kan selve sjangeren være ved veis ende. Desto gledeligere er det da å kunne melde at boka viser at sjangeren fortsatt kan være en ramme rundt utfordrende og spenstig historieskriving, og at Sejersted gjennom sitt gjennomførte komparative perspektiv, utvider sjangeren og gir den nytt liv. I kjent stil kan han dermed utforme omfattende synteser og skarpe historiske teorier, samtidig som kapitlene kan leses som selvstendige, inspirerende essayer om (historiefaglige) aktuelle samfunnsfenomen. Og syntesene og teoriene evner å utfordre og provosere. Ikke minst bidro boka, allerede da den var på prosjektskissestadiet, til en ny runde med debatt om teoriens tvingende makt over historikeren – og dette er en debatt som trenger seg på også ved lesingen av det ferdige produktet.

Bokas overordnede tema er det moderne samfunnets (eller modernitetens) gjennombrudd, utvikling og mulige avvikling. Gjennom en teoretisk innledning får vi presentert et generelt moderniseringsbegrep med fire «substansielle» kjennetegn. Modernisering er et *frigjøringsprosjekt*; det står for en *teknisk-økonomisk utvikling*; det innebærer en

differensiering og en *konsolidering av nasjonalstaten* (s. 11-12). Disse begrepene betegner samfunnsprosesser som har preget den vestlige verden, men de er selvsagt ikke entydige og vi blir lovet en drøftende framstilling av den generelle utviklingsdynamikkens spesielle framtreddelse i de to land. Det er med andre ord et analytisk moderniseringsbegrep Sejersted vil anvende. Men han benytter også innledning til å sette fram et udiskutabelt, men «underliggende» premiss: Den nasjonalstatlige konsolideringen innebar en sosial integrasjon som først og fremst foregikk ved en demokratisering. Og:

«Til grunn for det store moderniseringsprosjekt lå en fellesforståelse som ikke alltid ble klart artikulert, men som lå der som en underliggende føring og som ble nedfelt i politikken. Man kunne strides om mangt, og gjorde det også, men for forståelsen av historien er det viktig å være oppmerksom på dette grunnleggende fellesprosjekt som er så karakteristisk for den vestlige verden. En historieskriving som framstiller den moderne periode som et tilfeldig resultat av interessekamp i en prosess der teknologien eller økonomisk nødvendighet er de egentlige drivende krefter, vil gi et galt bilde» (s.12).

Bokas gjennomgripende argument er dermed presentert: Moderniseringens historie er en historie om nasjonal integrasjon; sosialt, politisk og økonomisk, eller mer presist; en historie om nasjonal integrasjon som et intendert (sosialt, politisk og økonomisk) prosjekt.

Det var dette eksplisitte modernitetsteoretiske utgangspunktet som ble skarpt kritisert av Finn Olstad allerede i 2002, da med henvisning til Sejersteds prosjektskisse som inneholdt det samme sitatet. Olstad fryktet at historien «lukkes inn i et forløp som er klart avgrenset, enhetlig og forutsigbart, en kunne med en tilspisset analogi si mekanistisk: Prosessen går så å si av seg selv, og frembringer med en indre nødvendighet sitt historiske produkt». ¹ Det blir «fristende å tale om teorienes tyranni». Kritikken blir dermed som et ekko av Seips angrep på Rokkan som han plasserte i tradisjoner etter Sars og Koht som alle, i følge Seip, oppfatter «utviklingen [...] som en utjevning av motsetninger og stigen-de integrasjon i et nasjonalt fellesskap», som antakelig hviler «like meget på et behov for intellektuell orden som på iaktakelse». ²

I sitt svar avviser Sejersted kritikken, og i tråd med sine tidligere vitenskapsteoretiske og metodologiske refleksjoner viser han til at han tvert i mot «systematisk [har] løst opp makrobegrepene ved å feste dem i 'tid, rom og rasjonalitet' og således lagt opp til en åpen (ikke predestinert) historisk utvikling». Det store integrerende fellesprosjektet var et «historisk betinget prosjekt» som «det er empirisk mulig å sannsynliggjøre». ³

Sejersteds prosjekt blir dermed å levere empirisk argumentasjon for det grunnleggende argumentet til en av de tyngste tradisjonene i norsk historiografi – en tradisjon som også innbefatter Sverre Steen og forfatterne av syttitallsklassikeren *Vekst og Velstand*. Og Sejersted gir selv en ledetråd til en slik lesning ved å bruke det han selv tidligere har kalt et karakteristisk utsagn fra Steen-tradisjonen både som tittel og konklusjon på en av bokas hoveddeler: *Sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk*. ⁴

Det som gjør Sejersteds tradisjonstilknytning til et både spennende og spenstig grep, er selvsagt at han selv har analysert og kritisert sine forgjengere og avdekket både deres teleologiske, apologetiske, politiske og teore-

tiske svakheter. ⁵ Og for ytterligere å heve fallhøyden (eller irritere sine kritikere?) tar han i bruk denne tradisjonens sjangergrep – som det også er han selv som har avdekket: Det er vanskelig å lese *Sosialdemokratiets tidsalder* uten å bli slått av den romantiske for ikke å si romantiserende fortellerstilen.

Lest opp mot Sejersteds egne historie- og vitenskapsteoretiske arbeider framstår derfor *Sosialdemokratiets tidsalder* som et meget ambisiøst verk: Ved å bygge boka på et absolutt teoretisk premiss, og ved å knytte an til en tradisjon og ta i bruk en sjanger han selv har vist begrensingene ved – blottstiller han samtidig bokas akilleshæl: Boka må først og fremst bedømmes ut fra om forfatteren lykkes i å bruke begrepene analytisk og om han makter å belegge integrasjonstenen empirisk og argumentativt.

«Vekst og sosial integrasjon»

Sejersted framstiller perioden fra 1905 til 1940 som den formative fasen for de nasjonalt integrerende moderniseringsprosjektene, og i tråd med sitt analytiske moderniseringsbegrep legger han avgjørende vekt på ulikhetene i de norske og svenske moderniseringsprosessene: «I Norge kan vi si at den demokratiske moderniseringen kom før industrialiseringen. I Sverige var det omvendt» (s.30). I Norge, der bøndene og en sosialliberal venstrebevegelse stod sterkt, og nasjonal frigjøring og konsolidering var et samlende prosjekt, var det altså utviklingen av de demokratiske institusjonene som kom til å prege et moderniseringsprosjektet. Når det gjaldt industrialiseringen kom Norge «nølede etter» svenskene som først bygget moderne næringslivsinstitusjoner som aksjeselskap og bankvesen før de demokratiske institusjonene var utviklet. Og til grunn for industrialiseringen i Sverige lå også autoritets- og maktstrukturer som ga legitimitet til private investorer og næringslivsledere, samtidig som det dannet seg en allianse fra de konservative over de liberale til sosial-

demokratene som så storindustrialisering som selve moderniseringsstrategien. Kronksempellet er vannkraftutbyggingen der staten var en kraftfull entreprenør i en sak som var av så stor betydning for nasjonens framtid at de politiske motsetningene måtte vike, i følge sosialdemokratenes store leder, Hjalmar Branting (s. 29). Likevel ble Sverige «mer kapitalistisk» enn Norge, for selv om staten gikk inn og la forholdene til rette, var industrialisering først og fremst et privat anliggende. Dessuten var det, i følge Sejersted, en karakteristisk forskjell mellom de to landene at det i Sverige ble skapt en kollektiv arbeidsrett av det sivile samfunn uten statlig innblanding, mens staten spilte en viktigere rolle som pådriver for utviklingen i Norge. I Sverige var det partene selv som etablerte et forhandlingssystem, som i andre sammenhenger har blitt karakterisert som selvregulerende.⁶ Og i Sejersteds integrasjonsfortelling fører svensk LOs nederlag i storstreiken i 1909 til «ganske allmenne holdninger i retning av at man ikke ønsket denne typen konfrontasjonspolitik som alle til syvende og sist måtte tape på». Man fikk i stedet «en underliggende enighet om ikke å ødelegge grunnlaget, utviklingen av et velfungerende industrisamfunn.» (s.152).

I Norge, som i følge Sejersted hadde sterkere demokratiske normer og tradisjoner, og et svakere borgerskap og et mindre utviklet sivil samfunn, kom staten til å spille en mer aktiv rolle både i industrialiseringen og i reguleringen av arbeidsmarkedet. Når venstrestatens strategier samtidig hevdet at staten skulle stå over klasseinteressene, var grunnlaget lagt for at nordmennene utviklet sin karakteristiske statstro. Og i og med at det norske sosialdemokratiet lenge beholdt sin radikale og marxistiske ideologi og retorikk, ble moderniseringen i Norge «fram til 1930-årene (...) kort sagt et liberalt borgerlig prosjekt». Arbeiderbevegelsen ble «fra en posisjon utenfra den etablerte orden etter hvert integrert (...) i denne, for til slutt å aksle

seg til å overta og videreutvikle arven fra de borgerlige og tilrane seg definisjonsmakten i det store moderniseringsprosjektet» (s. 139).

I følge Sejersted valgte det borgerlige samfunnet to strategier i forhold til arbeiderne. Gjennom overvåking og militær oppbygging forberedte samfunnet seg på å møte en revolusjonær situasjon. Samtidig «og viktigere i det store perspektiv, var man fleksibel og ettergivende i forhold til arbeidernes krav. Det vil si at det borgerlige samfunn fortsatte den politikk som hadde sine røtter langt tilbake på 1800-tallet og som gikk ut på å integrere arbeiderne, eller det nye industrisamfunnets proletariat i det nasjonale samfunn. Det ble gjort ved å demokratisere det politiske felt, ved å regulere arbeidslivet, innføre korporative prosedyrer, være ettergivende overfor økonomiske krav og ved å etablere stadig flere velferdsordninger» (s.157). Og også mellomkrigstidas kriser og arbeidskamper faller på plass i det store integrasjonsprosjektet i og med at han med referanse til Paul Knutsen kan vise at den konservative regjeringen under storstreiken i 1923 får arbeidsgiverne til å vise imøtekommenhet, og at konsekvensene av de såkalte arbeiderfiendtlige lovene av 1927 blir moderert ved hjelp av arbeidsrettens formann, Paal Berg. Hovedavtalen av 1935 symboliserer og institusjonaliserer den nasjonale integrasjonsprosessen: «Avgjørende for resultatet var det underliggende fellesskap i mål, utviklingen av en moderne industristat. Det betydde at fagbevegelsen ikke bare kunne, når det kom til stykke, leve i fredelig sameksistens med kapitalismen, men også ønsket en så effektiv kapitalisme som mulig. (...) Etter hvert erkjente arbeiderbevegelsen at den knapt sto overfor en arbeiderfiendtlig borgerlig stat. Det var en del av den borgerlige stats moderniseringsprosjekt å inkludere arbeiderne i det nasjonale fellesskap» (s. 162–163).

Uten tvil leverer Sejersted her en velbegrunnet argumentasjon for sin integrasjonstese. Både Norge og Sverige blir i denne

betydningen av begrepet mer moderne – og de nasjonale historiene viser ulike veier til moderniteten. Likevel savnes en kritisk røst i fortellingen, og andre perspektiver som kunne ha utfordret det grunnleggende teoretiske premisset som boka er bygget på. For vi får ingen kritisk debatt om selve integrasjonstesen, rett og slett fordi andre forklaringsformer jo a priori og teoretisk er avvist. Tvert i mot streker Sejersted opp to fascinerende entydige og nærmest rettlinjete utviklingslinjer i en stram komposisjon der så å si alle spor peker fram mot «sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk».

Et slikt motperspektiv kunne vært en nærmere vurdering av forholdet mellom klasse, bevegelse og parti, og forholdet mellom sentrale og lokale nivå i arbeiderbevegelsen, og hvordan dette har endret seg over tid. Sejersteds argumentasjon står og faller med at han kan vise at sentrale strategier går inn og holder oppe integrasjonstanken. Det er derfor et savn ved boka at den ikke tar sosialdemokratiet som en massebevegelse på alvor. Sejersted vier stor plass til en analyse av de ideologiske motsetningene i arbeiderbevegelsen, og det er et selvsagt premiss for diskusjonen at leflingen med marxismen og revolusjonsromantikken måtte overvinnes før arbeiderbevegelsen kunne integreres i det moderne industrisamfunnet. Motstanden mot å la seg integrere i det kapitalistiske samfunnet, og arbeiderbevegelsens omfattende politiske og organisatoriske arbeid for å skape sitt eget samfunn og sin egen kultur, får dermed for liten plass i Sejersteds fortelling.⁷

I Sejersteds fortelling om den store integrasjonen er det altså lederskapet i de store politiske partiene som får tildelt de viktige rollene, og det er de konservative som spiller hovedrollen. I tråd med hans tidligere forskning om 1800-tallets historie i Norge hevder han at «de skandinaviske liberalkonservative partiers bidrag til den skandinaviske samfunnsform var nettopp deres insistering

på at det moderne demokrati måtte stå for rettsstatlige begrensinger av majoritetens positive makt» (s. 78). Og også i kampen mot fascismen tildeler Sejersted de høyre-liberale partiene en avgjørende politisk funksjon. «Høyrepartiene i Sverige og Norge var liberalkonservative, det vil si at antitotalitarisme var en del av deres sjel (...)». Når det parlamentariske system overlevde og dermed kom styrket ut av krisetiden, skyldtes det en rotfestet liberal arv først og fremst nedfelt i den borgerlige politiske tradisjon. Fascistiske strømninger ble marginalisert og scenen ryddet for arbeiderbevegelsen (s. 91 og 170).

I Sejersted sin tolkning av disse begivenhetene ble altså fascismen avvist på borgerlig hold før Arbeiderpartiets overgang til reformismen. Denne avvismingen ble en forutsetning for linjeskiftet, samtidig som den ryddet grunnen slik at sosialdemokratene kunne foreta en nødvendig fornyelse av politikken. Slik ble de borgerlige partiene fødselshjelpere for at Arbeiderpartiet kom til makten for å kunne føre en ny økonomisk politikk. Dette er interessante perspektiver, men det underkjenner at arbeiderbevegelsens egen kamp mot fascistiske strømninger hadde mye å si for å marginalisere de fascistiske kreftene. I følge Per Maurseth var ikke de antiparlamentariske kreftene på høyresida i politikken nedkjempet før Arbeiderpartiet overtok regjeringsmakten i 1935. Hans påstand er at Nygaardsvold-regjeringens relative suksess fram mot 1940, gjorde at demokratiske tanker festet seg sterkere blant velgere både på høyre- og venstrefløy i politikken. Det at Arbeiderpartiet og dets velgere skiftet holdning til parlamentarismen, førte til fornyet tiltal til det demokratiske systemet også på den andre siden av klassefronten. Faren for en norsk fascisme avtok, og høyreekstremismen ble isolert.⁸

Et annet perspektiv som kunne utfordret integrasjonstesen, kunne vært en mer systematisk drøfting av en maktpolitisk dimensjon og en åpenhet for at også «tilfeldige

resultater av interessekamp» kan spille en rolle i den historiske utviklingen: På grunnlag av referater fra de skandinaviske arbeidsgivermøtene i denne perioden kan det slås fast at for arbeidsgiverorganisasjonene var det et hovedpoeng at interesseorganisasjonene selv skulle ordne opp i forholdet uten innblanding fra statens side.⁹ I Sverige klarte arbeidsgiverne å holde staten borte, men det samme skjedde altså ikke i Norge. For å forstå denne forskjellen er det ikke nok, slik Sejersted gjør, å vise til ulike politiske tradisjoner og en grunnleggende tilslutning til integrasjonsprosjektet. Sannsynligvis har det vært av avgjørende betydning at maktforholdet mellom organisasjonene i arbeidslivet var forskjellige. I Sverige virker det som om arbeidsgiverorganisasjonene etter den mislykkede storstreiken i 1909, langt på vei kunne diktere arbeidsvilkårene. De hadde makt til å legge premissene for innholdet i overenskomstene og makt til å påse at de ble respektert i avtaleperioden. Om det siste het det at arbeiderne ikke våget å «bryta sine aftal». I Sverige var det nok at arbeidsgiverne demonstrerte makt og styrke for at arbeiderne skulle innordne seg tariffens bestemmelser.

Norsk Arbeidsgiverforening var ikke i den samme forhandlingsposisjonen. Det påvirket både innholdet i overenskomstene og muligheten til å få respekt for opprettede overenskomster. Blant de fagorganiserte i Norge var det mange som ikke ville akseptere de alminnelige bestemmelsene, og det var også mange som forsøkte å trosse avtalenes bestemmelser ved å handle kollektivt i avtaleperioden. Samlet kan vi si at det i perioden 1907-1920 pågikk en maktkamp mellom fagorganiserte og organiserte arbeidsgivere om retten til å definere hva det skulle forhandles om, hvem som skulle ha rett til å forhandle, når det skulle skje og hvordan konflikter skulle løses. Internt i fagbevegelsen var det stor motstand mot det systemet som ble forsøkt etablert, og Arbeidsgiverforeningen

hadde ikke i samme grad som i Sverige makt til å sette sitt stempel på avtalesystemet. Den uavklarte situasjonen mellom partene i det sivile samfunn åpnet for politiske initiativ og politiske løsninger. Når i tillegg Venstre, den ivrigste tilhengeren av statlig regulering, hadde flertall i Stortinget, åpnet dette for andre politiske løsninger enn i Sverige. At dette skulle ha noe spesielt med tradisjon å gjøre, er vanskelig å se. Resultatet ble altså nasjonal integrasjon, men det er en rimelig tolkning å hevde at dette vel så mye var et ikke-intendert resultat av interessekamp, som av et intendert, grunnleggende fellesprosjekt. Selv om en slik tolkning altså bryter med Sejersteds modernitetsteoretiske premiss, og derfor gir «et galt bilde» (jf. s.12).

Også på et annet vesentlig område kan det se ut som om Sejersteds modernitetsbegrep fører til at han lukker analysen i en entydig forklaring som peker mot den nasjonale integrasjonen som et bevisst politisk prosjekt. I følge Sejersted er universalitet et kjennetegn ved de skandinaviske velferdsstatene etter 1945, og her står han som kjent i en bred forskningstradisjon. Men i sin iver etter å påvise tendenser til universalisme i første halvdel av hundreåret, blir han nesten teleologisk i sine tolkninger. Selv om Sejersted har mange nyanser, kan det se ut som om han oppfatter universalitet som et iboende mål for samfunnsutviklingen – og i hvert fall som et grunnleggende mål for aktørene bak de ulike reformene på det velferdspolitiske feltet. I dette perspektivet vil dårlige tider kunne sinke utviklingen, men ikke bidra til at aktørene endrer verdier eller målsetninger. Og også her aner vi forfatterens manglende interesse for at interessekamp kan ha påvirket utviklingen. Klas Åmark, som i boka *Hundra år av velferdspolitik*, har sammenlignet velferdsstatens framvekst i Norge og Sverige, slår nettopp fast at universalisme ikke var «en tidlig fastlagt princip som det gjaldt å tillämpa i alla försäkringar». Og han legger til at ideologiske standpunkt ikke ga tydelige handlings-

valg. Tvert i mot spilte kortsiktige interesser og tilfeldige taktiske aspekter en stor rolle. «De sociala rättigheterna framstår (...) inte bara som omtvistade, utan också som villkorliga, föränderliga, förhandlingsbara.»¹⁰

«Sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk»

Under overskriften «socialdemokratiets lykkelige øyeblikk» gir Sejersted en malende framstilling av perioden 1940-1970. Det er nå de nasjonale og sosiale integrasjonsprosjektene får gjennomslag, og det er planlagte politiske prosjekter som vinner fram: «I tiårene etter 1945 ble (...) den store visjon realisert. De skandinaviske land fikk en velstand og utviklet en velferdsstat og en politisk orden som ble beundret ute i verden. Dette skjedde i den store forsoningens tegn. Skandinavia ble en idyll» (s.229). Under den talende tittelen «kronen på verket» viser han hvordan den universelle velferdsstaten nå folder seg ut i full blomst. «Velferdsstaten var, ved siden av demokratiseringen, det kraftigste uttrykk for det overordnede integrasjonsprosjektet. (...) Nettopp det at hensynet til økonomisk vekst og til sosial trygghet og integrasjon støttet hverandre gjensidig i et harmonisk samvirke, ga utviklingen av velferdsstaten et sterkt momentum. I en lang periode syntes utviklingen å rettferdiggjøre forestillingen. Dette var sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk» (s. 292).

Denne språkbruken må kunne plasseres innenfor en romantisk sjanger der aktørene dessuten spiller sine historiske roller med bravur. Særlig Einar Gerhardsen og Tage Erlander framstår som rendyrkede helteskikkelser. De er helstøpte personligheter som ikke bare gjennomfører sine prosjekter, men også oppfyller sine historiske misjoner i moderniseringsdramaet ved å legge til rette for den sosiale integrasjonen. Sejersted når et panegyrisk høydepunkt når han slår fast at de borgerlige politikerne ryddet grunnen «så sosialdemokratene kunne ta ledelsen når det gjaldt den nødvendige fornyelsen av politik-

ken» (s. 91). Og fornyerne var Gerhardsen og Erlander som aldri ble maktmennesker eller lot seg «beruse eller korrumpere av den makt de forvaltet (...)». Sverige og Norge fikk de ledere de trengte, på det tidspunktet de trengte dem» (s. 325). Denne utstrakte (og må vi tro, meget bevisste) bruken av romantiske metaforer og aktørkarakteristikk bygger selvsagt effektivt opp under forfatterens grunnleggende tese.

Når det er sagt: Sejersted rydder også plass for analyser av mislykte integrasjonsprosjekter (som samnorsken og visse sider ved drabantbyggingen) og integrasjonens skyggesider (formulert av blant annet av «opposisjonssosiologien»), selv om vi får mindre av de utdypende analysene av makts misbruk (jf. Slagstad) eller forsøk på å avdekke «homogeniseringshelvete» (jf. Tjelmeland).¹¹ Og i tillegg til å vise hvordan integrasjon var et eksplisitt uttrykt mål, ikke minst for det ekspanderende utdanningssystemet og «den sosialdemokratiske folkekirken», understreker Sejersted også at sosialdemokratene ikke fullt ut lyktes med å forme det (nye) teknokratiske mennesket som skulle utdannes til å bli instrumenter for vekst- og velstandsprosjektet, og «man (...) lyktes [ikke] så godt som man hadde håpet når det gjaldt det som skulle være den sentrale funksjon – likhet eller sosial integrasjon» (s. 310). Skolen ga like muligheter for stadig flere, men ble knapt et redskap for resultatlikhet. Her, som på en rekke andre felter, var det de liberale tradisjonene som vant gjennom. I denne delen av boka presenterer Sejersted dessuten en rekke spennende og interessante syntetiserende analysene av sentrale temaer i etterkrigstida som konflikten rundt atomvåpen, atomkraft, korporatisme, helsepolitikk og kjernefamilien, og ved hjelp av det komparative perspektivet kan vi følge utviklingen av to samfunnssystemer med klarere likhetstrekk og med tettere bånd mellom de strategiske handlingsaktørene.

I framstillingen av industriutvikling og

økonomisk politikk i den sosialdemokratiske perioden, er moderniseringsbegrepet ikke systematisk i bruk, men det trer fram ad hoc som i drøftingen av den svenske arbeidsmarkedspolitikken som «kom til å spille en avgjørende rolle for industrialiseringen og generelt moderniseringen av det svenske samfunnet» (s. 245). Hva denne generelle moderniseringen går ut på er uklart, og det er problematisk nettopp fordi et slikt vagt og allment moderniseringsbegrep vanskelig kan forenes med det analytiske idealet fra innledningen. Særlig i denne delen av boka framstår Sverige dessuten som en modell for et vellykket samfunn. Det er det tette samarbeidet mellom kapital og politikk, det sentraliserte forhandlingssystemet og den strenge sentraliserte korporative kontrollen med arbeidsmarkedet som i sum framstår som den robuste og vellykket sosialdemokratiske modellen – og det er nærliggende å lese denne vellykketheten som et uttrykk for det moderne. Det er de svenske storforetakene som symboliserer selve det moderne, og de norske små- og mellomstore bedriftene kommer haltende etter. «Den svenske økonomien ble 'en av de mest storføretagsberoende i hela industrivärlden', men i Norge var det motsatt. Den store bekymring var da også at man ikke klarte å få til noe som lignet Sverige. Ikke desto mindre må også den norske form for blandingsøkonomi sies å ha vært rimelig vellykket, om ikke fullt så vellykket som den svenske» (s. 256). Hva blandingsøkonomien var vellykket i forhold til, er imidlertid uklart.

I stedet for å vise ulike veier til det moderne, får vi en fortelling om det moderne Sverige og det ikke fullt så moderne Norge. Dette er overraskende fordi Sejersteds egen teori om den norske demokratiske vei til kapitalisme i liten grad blir tatt i bruk som et analytisk verktøy for å øke forståelsen for ulikheter mellom de to land. Særlig savnes en analyse av om eller hvordan næringsutviklingen og organiseringen av kapitalismen

slo ut i forhold til det sosiale integrasjonsprosjektet. For eksempel blir den norske distriktspolitikken nærmest avfeid under overskriften «norsk famling» (s. 250), uten en diskusjon om dens rolle som nasjonal integrator i forhold til den svenske sentralstyrte sentraliseringen, og uten at den blir sett i sammenheng med næringsstrukturen i landet (sterke industrielle tyngdepunkt langs kysten fra Vestlandet og nordover). I stedet for å benytte anledningen til å diskutere ikke bare ulike former for moderniseringsprosesser, men også ulike former for nasjonal integrasjon, kan det virke som om Sejersted lar seg fange av et nærmest statisk modernitetsbegrep og blir mer opptatt av å karakterisere det ene landet som mer vellykket (les: moderne) enn det andre.

Kapitlet om den norske industriutviklingen og det norske inntekstpolitiske samarbeidet under sosialdemokratiet er i tillegg blant bokas svakere deler. Også arbeidsmarkeds- og inntekstpolitikken blir avfeid som norsk famling, og Sejersted lener seg tungt mot sine tidligere artikler når han for å eksemplifisere fraværet av industrielle strategier nok en gang peker på bankdirektør Melanders mislykkete forsøk på å leke Wallenberg (s. 252-256). Her kunne med fordel skipsbyggingsindustriens vekst på 60-tallet, og samarbeidet mellom Fred Olsen og den norske stat blitt brukt som et eksempel på en mer potent privat-statlig industristrategi.

Hele institusjonaliseringen av frontfagsmodellen og det inntekstpolitiske samarbeidet – som består den dag i dag, og som kan sees på som et kraftfullt uttrykk for det norske sosialdemokratiet – blir dessuten forbigått så å si i taushet (s. 250).¹² Og mens Sejersted ellers skriver skarpt og godt om 70-tallet som en sosialdemokratisk unntakstilstand, blir her de kostbare kombinerte oppgjørene under motkonjunkturpolitikken, brukt som argument for at inntekstpolitikken som sådan ikke fungerte utjevnende og modererende. Vi får ingen analyse av dyna-

mikken i det norske forhandlingssystemet, og vi få heller ikke i denne delen av boka en systematisk drøfting av betydningen av maktforholdene verken i det norske eller i det svenske systemet. Også i store deler av etterkrigstiden hadde de svenske arbeidsgiverne makt til å legge premissene for innholdet i overenskomstene, og den svenske moderate lønnsutviklingen var basert på en sentralisert maktstruktur der nasjonale avtaler ble gjort gjeldene uten unravstemning.¹³ I Norge var systemet basert på statlig tvang, men også på en stadig sterkere tillit mellom partene.¹⁴ Med andre ord et interessant utgangspunkt for en diskusjon om ulike veier til et «moderne» arbeidsliv og for ulike integrasjonsprosjekter, men Sejersted tar ikke denne muligheten til å videreføre Sonderweg-debatten.

«Den sterke statens fall»

Bokas siste del inneholder meget leseverdige og intellektuelt stimulerende kapitler der Sejersted drøfter dilemmaer ved den nasjonale integrasjonspolitikken i en globalisert verden. Og her gjennomfører han sitt teoretiske prosjekt. Historien åpnes opp, integrasjonstesen framstår nettopp som en tese som utfordres, og ulike modernitetsprosjekter spilles ut mot hverandre.

Denne delen begynner med en analyse av 70-tallets radikaliserede sosialdemokratier der både Norge og Sverige brukte staten og lovveien ikke bare for å drive motkonjunkturpolitikk (Norge) eller strukturrasjonalisere næringslivet (Sverige), men også for å styrke medbestemmelsesordningene og arbeidsmiljøvernet og drive radikal omfordeling. Men det forsterkede statlige engasjementet tok som kjent slutt, og Sejersted gir innsiktfulle beskrivelser av nedbyggingen av de korporative ordningene, svekkelsen av de kollektive aktørene og markedstenkingens økte gjennomslag på 80- og 90-tallet. Samtidig makter han å nyansere og løfte fram eksempler på utviklingstrekk som ikke entydig

peker mot politikkenes abdikasjon til fordel for markedet. Han drøfter blant annet tendenser til «re-politisering» av «kjernen i det store moderniseringsprosjekt – energiproduksjonen» (s. 404–405) fordi teknologideterminismen har måttet vike for miljøbevegelsens motekspertise, slik at det er «åpnet en strid om hva slags samfunn vi bør styre mot (...) en strid om innholdet i modernitetsbegrepet». Og han polemiserer mot den norske maktutredningens tese om at rettsliggjøringen fører til at folkestyret forvitrer. I følge Sejersted kan rettsliggjøringen tvert i mot være en måte å binde politikerne til sine egen demokratiske beslutninger (s. 453). Dessuten får vi skarpe og utfordrende refleksjoner om de integrasjonspolitiske dilemmaene i velferds-, innvandrings- og skolepolitikken og i forbruker- og mediasamfunnet, der tradisjoner og kontinuitet veies mot tendenser til brudd og endring. Eksempelvis drøfter han om enhetsskolen går mot oppløsning fordi hovedprinsippet i dag er individuell «kunnskapstilegnelse og personlighetsutvikling snarere enn sosial integrasjon og dannelse av samfunnsborgeren (...)» (s. 446). For, som Sejersted påpeker, selv om de lærde og de styrende kan forandre begreper og læreplaner, er det galt å tro at skolen nødvendigvis tar etter: «Skolen er bedre enn sitt rykte – det ville vært ille ellers.» (s. 447).

Sejersteds konklusjon er likevel at vi er vitne til et tap av politisk kontroll og retningsbestemmelse, og at de sosialdemokratiske likhets- og enhetsidealene er byttet ut med idealer om frihet og mangfold. «Sosialdemokratiet viste seg å være en overgangsfase underveis til noe som knapt var et sosialistisk samfunn», men «en fullbyrdelse av modernitetens frigjøringsprosjekt og av dens differensieringsprosess (kfr. innledningen) (...) Det moderne samfunn trer nå frem med sin frihet og sitt (ukoordinerte) mangfold» (s. 518).

Dermed slutter Sejersted den modernitets-teoretiske argumentasjonsrekken samtidig som han understreker de klare liberalkonser-

vative linjene fra første halvdel av hundreåret, gjennom sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk, til i dag. Spørsmålet er imidlertid om ikke Sejersted slipper den sosialdemokratiske fasen for lett, kanskje nettopp for å kunne gjennomføre sitt modernitetsteoretiske prosjekt.

I en tidligere analyse har Sejersted hevdet at Høyre under Willochs regjeringsperiode forvaltet den sosialdemokratiske orden. I beste verdikonserverende ånd gjaldt det «å reformere for å bevare».¹⁵ I en åpnere verdensøkonomi måtte de nasjonale styringsambisjonene dempes, men Willoch-regimet var mer en reaksjon på det radikaliserende Arbeiderpartiet fra syttitallet, enn et grunnleggende oppgjør med sosialdemokratiet. Dessuten hadde Willoch den samme troen på rasjonell politisk styring som de sosialdemokratiske lederne. Politikerne skulle ikke abdisere til fordel for markedet, men styre markedskreftene mot politisk bestemte mål. Og et av disse målene var å opprettholde den moderate lønnspolitikken, selv om det betydde at oljeindustrien måtte tvinges inn i det sosialdemokratiske inntekstpolitiske samarbeidet. Deler av denne tolkningen nevnes så vidt i Sejersteds nye bok (s. 369), men han legger nå mye større vekt på den markedsliberalistiske vendingen som satt i scene av Høyre og Arbeiderpartiet passer bedre inn i den større fortellingen om modernitetens fullendelse og sosialdemokratiets sammenbrudd (s. 380-384).

Det er ikke mitt poeng å underslå betydningen av Willochs liberaliseringstiltak eller det sterkere innslaget av markedenkning i «moderniseringsprosjektene» til Arbeiderpartiet på 80- og 90-tallet, men når Sejersted først har satt seg mål av å skrive en bok om sosialdemokratiets tidsalder, kunne han forfulgt temaet lenger. For etter Willoch kom Brundtland som (også) grep til klassiske sosialdemokratiske virkemidler som lønnslov og et forsterket inntekstpolitisk samarbeid. Gjennom 90-tallet var dermed lønnsdannel-

sen for norske arbeidstakere, både i offentlig og privat sektor, fortsatt i stor grad styrt av institusjonene fra industrisamfunnets velmaktsdager, og det måtte en borgerlig regjering til for å bryte LO-NHO-hegemoniet. Men heller ikke Bondevik kan beskyldes for å undergrave de sosialdemokratiske institusjonene. Hans prosjekt var også å reformere for å bevare. Nå skulle alle inn i den korporative folden, om de nå var sykepleiere, lærere, YS-organiserte funksjonærer eller arbeidsgivere i NAVO eller HSH.¹⁶ Bondeviks «stille revolusjon» kan forstås som en videreføring av det sosialdemokratiske prosjektet, eller kanskje mer i tråd med Sejersted anno 2005; som nok et uttrykk for den sterke kontinuiteten i det sosialliberale statsfikserte norske Venstreprosjektet. Her kunne Sejersted funnet ny ammunisjon til tesen om den nasjonale integrasjonen. På det ideologiske planet er det dessuten mulig å hevde at i de siste årtiene har de kvinnedominerte utdanningsgruppene vært bærere av klassiske sosialdemokratiske kollektivistiske dyder og vi kan godt si en sosialliberal tro på nasjonale, statlige løsninger.

Her ligger det også en grunnleggende forskjell mellom Norge og Sverige, men selv om det korporative systemet ble satt ut av spill i Sverige på 90-tallet, og forhandlingssystemet ble desentralisert, har det i det siste tiåret vært interessante tendensene til en tilbakevending til kollektive og nasjonale løsninger. Sejersted nevner disse, men han kunne knyttet dem nærmere til en diskusjon om et sosialdemokratisk liv etter dets proklamerte død.

Et siste eksempel kan være Sejersteds for øvrig utmerkede drøfting av spørsmålet om arbeidermakt. Her slår han først fast at «de ansattes innflytelse og engasjement i produksjonsprosessen er stigende», før han med referanse til den svenske maktutredningen hevder at dette skjer «ut fra 'liberaldemokratisk' og ikke 'sosialdemokratisk' begrunnelse og legitimitet. Økt innflytelse fra arbeidstakerne er sentralt i begge tradisjoner, men i

den første er det basert på en forestilling om direkte innflytelse og individuell kompetanse for maktutjevning» (s. 398-399). Samarbeidsrelasjoner på individuelt nivå har overtatt for styring gjennom det politiske demokratiet og kollektiv innflytelse via fagforeningene på bedriftsnivå. Resultatet er større innflytelse innad, men mindre muligheter for å påvirke virksomhetenes ytre rammebetingelsene.

Dette er utvilsomt en adekvat tolkning, og en konklusjon jeg kan slutte meg til, men jeg vil hevde at det er mer fruktbart å forstå den sosialdemokratiske betydningen av begrepet arbeidermakt (bedriftsdemokrati) som en syntese av de to begrunnelsene: Deltakelse for den enkelte og representasjon basert på fagorganisering, både for å sikre demokratiske rettigheter og mer effektiv produksjon, har vært selve det ideologiske fundamentet for den såkalte samarbeidstradisjonen i så vel Sverige som Norge i hvert fall siden 60-tallet. Og særlig i norsk sammenheng er denne tosidige begrunnelsen fortsatt levende. Implementeringen av «liberaldemokratiske» samarbeidsforsøk, som Total kvalitetsledelse, skjer med de lokale fagorganisasjonene som nøkkelaktører.¹⁷ De omfattende omstillingsprosessene i statsselskapene og på de ensidige industristedene kunne knapt ha latt seg gjennomføre uten aktiv deltakelse fra de tillitsvalgte, og i de flernasjonale konsernene, særlig i Norge, har konserntillitsvalgte videreført og fornyet samarbeidstradisjonen og tillitsvalgsrollen ved å gå dypt inn i de strategiske beslutningsprosessene knyttet til fusjoner, fisjoner, nedleggelser og oppkjøp.¹⁸ Dessuten kan det virke noe forhastet å gi sosialdemokratiet en dødsdom samme året som de rød-grønne vant valget med en sosialdemokratisk retorikk om sterkere statlig styring, mer makt til LO og en arbeidsmiljølov som fortsatt skal være en arbeidervernlov – selv om det som kjent kan være et stykke fra valgtaler og regjeringserklæringer til praktisk politikk.

Sosialdemokratiets tidsalder?

Den første delen av boka framstår som mest stringent, tettes komponert og mest enhetlig – og dermed mest problematisk. Her faller de fleste historiske brikkene på plass i entydige bilder av de store nasjonale integrasjonsprosessenes formative fase, og den komparative analysen av de to forskjellige nasjonale veiene til moderniteten, er inspirert og elegant gjennomført. Men selv om Sejersted legger fram et arsenal av empiriske argumenter for integrasjonstesen, svekkes framstillingen av at bokas teoretiske premisser om integrasjon som et grunnleggende og underliggende fellesprosjekt ikke utfordres. Strategier og prosjekter som ikke hadde integrasjon som mål blir i liten grad undersøkt, og interessekampen tones ned i og med at den i så liten grad, i følge Sejersted, kan kaste forklarende lys over «den moderne periode».

I bokas andre del får vi både en romantisk fortelling om sosialdemokratiets lykkelige øyeblikk, og en mer kritisk utprøvende diskusjon om grensene for integrasjonsprosessene. Jeg savner imidlertid også her et mer gjennomført kritisk blikk på de modernitets-teoretiske forestillingene, og skarpere analyser av forskjellene mellom svensk og norsk (moderne) kapitalisme. Sejersted er dessuten ikke alltid like inspirert når han lener seg til egne tidligere arbeider.

Den siste delen som er den mest åpne, utprøvende og analytiske er dermed også (i hvert fall for denne leseren) den mest intellektuelt stimulerende. Og Sejersted skriver ofte best når han kaster seg over nye temaer. Det er likevel et savn at han ikke i større grad benytter sjansen til å drøfte og eventuelt videreutvikle sine tidligere teorier om demokratisk kapitalisme og om sosialdemokratiets videre verdikonservative liv på 80- og 90-tallet.

Slik jeg leser boka har modernitetsbegrepet gitt forfatteren en mulighet til å skape en «intellektuell orden» (jf. Seip), men denne orden har gått på bekostning av den analy-

tiske utforskningen av temaet. Modernitetsbegrepet framstår tidvis som en tvangstrøye, først og fremst fordi Sejersted ikke alltid bruker begrepet analytisk, men har en tendens til å forfalle til kategoriseringer som virker styrt av det grunnleggende teoretiske prinsippet om modernitet som en sosial integrasjonsprosess.

Dessuten er fortellergrepet overtydelig. Det historiske plottet er gitt: Moderniteten har en begynnelse; sågar kan den tidfestet så presist at vi går inn i fortellingen når «moderniseringsprosessen i de vestlige land var kommet omtrent halvveis» (s. 12). Sosialdemokratiet er «et skritt på veien», mens den siste fasen «representerer moderniseringens fullstendigjøreelse og at sosialdemokratiet bare var et skritt på veien, ikke mot sosialisme, som noen trodde, men mot noe helt annet, nemlig det 'moderne' samfunn, hva nå det måtte være» (s. 16). Så markant er denne argumentasjonen at boka tittel etter hvert framstår som underlig. Dette er ikke en først og fremst en bok om sosialdemokratiet. Bokas tema er moderniteten – eller moderniseringsprosessen – og bokas helter er bærerne av de liberale og konservative ideene. En mer dekkende tittel ville vært Modernitetens – eller De liberalkonservatives – tidsalder.

Når alt dette er sagt: I store deler av boka brukes modernitetsbegrepet til å tydeliggjøre forskjeller mellom de to land, og da makter Sejersted på sin sedvanlige måte å bruke sine brede lesning og store oversikt til dyptpløyende analyser av Norge og Sverige gjennom det forrige hundreåret. Boka er dermed vel verdt en grundig lesning, også fordi den prøver til metodisk og teoretisk refleksjon over hvordan historiske fortellinger kan og bør konstrueres.

Noter

- 1 Finn Olstad: «Forståelsen av historien» i *Historisk tidsskrift*, 2002, Nr 04, s. 542 og 543.
- 2 Jens Arup Seip: «Modellenes tyranni» i *Periferi og sentrum i historien*. Universitetsforlaget 1983, s. 46 og 47.
- 3 Francis Sejersted: «Om å kjempe mot stråmenn. En kommentar til Finn Olstad pluss litt til» i *Historisk tidsskrift* 2004, 01 s. 82 og 83.
- 4 Jf. Francis Sejersted: «Approaches to Modern Norwegian History» in William H. Hubbard et al: *Making a Historical Culture*. Universitetsforlaget 1995, s. 161.
- 5 Samme sted, s. 169–170.
- 6 Jf. Anders Kjellberg: «Sweden: Restoring the modell?» i Anthony Ferner and Richard Hyman: *Changing Industrial Relations in Europe*. Blackwell 1998.
- 7 Jf. Knut Kjeldstadli: *Et splittet samfunn 1905-35*, Aschehoug 1994, s. 133.
- 8 Per Maurseth: «Hva betydde regjeringsskiftet i 1935 for utviklingen av demokratiet i Norge?» i *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie* nr. 1/1986.
- 9 En diskusjon om De skandinaviske arbeidsgivermøtene og de skandinaviske arbeidslivsrelasjonene finnes i Bjørnson, Øyvind. Kamp og krise: Framveksten av et organisert arbeidsliv i privat og statlig sektor 1900-1940 i Jan Heiret m.fl.: *Arbeidsliv, historie, samfunn. Norske arbeidslivsrelasjoner i historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv*. Fagbokforlaget 2003.
- 10 Klas Åmark 2005: *Hundra år av välfärdspolitik. Välfärdsstatens framväxt i Norge och Sverige*. Boréa 2005, s. 126-127.
- 11 Rune Slagstad: *De nasjonale strategier*. Pax 1998, s. 345 ff. Halvard Tjelmeland «Utfordringa til det norske i sosialdemokratiet si stordomstid» i Håkon With Andersen m.fl.» *Historie, kritikk og politikk*. Nr. 37 i Skrifserie for Historisk institutt, Trondheim 2002.
- 12 Jf. Hans Otto Frøland: «Inntektspolitisk samarbeid» i Torgeir Stokke m.fl. *Det kollektive arbeidslivet*. Universitetsforlaget 2003 og Jan Heiret: «Samarbeid og statlig styring» i Jan Heiret m.fl.: *Arbeidsliv, historie, samfunn*. Fagbokforlaget 2003, s. 154-156.
- 13 Alf O. Johansson: «Solidaritets på markedets premiser» i Inger Bjørnhaug m.fl.: *I rettferdighetens navn*. Akribe 2000, s. 208 og 206.
- 14 Jf. Heiret samme sted, s. 149-153 og 160-163.
- 15 Francis Sejersted: «Norge under Willoch» i *Norsk Idyll*. Pax 2000.
- 16 Jf. Jan Heiret: «Et nasjonalt system i en internasjonal verden» i Jan Heiret m.fl.: *Arbeidsliv, historie, samfunn*. Fagbokforlaget 2003, s. 234-241. Uttrykket «Bondeviks stille revolusjon» er hentet fra en artikkel av Torstein Tranøy i Dagens Næringsliv 19.07.00.
- 17 Jf. Heiret samme sted, s. 220-225.
- 18 Jf. Jan Heiret: «Konsernfaglig samarbeid mellom demokratisering og ledelse» i Inger Bjørnhaug m.fl.: *I rettferdighetens navn*. Akribe 2000.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningas adresse. Kontingenten er 350 kr pr år, for hovedfagsstudenter 200 kr. Abonnement på *HIFO-nytt* koster 150 kr pr år, og kan tegnes ved henvendelse til sekretariatet.

Lokallagsrepresentanter

Agder: Anne K. Stigersand, Gamle Strømmevei 5, 4638 Kristiansand, tlf. (p) 38 10 84 86,
(a) 38 07 34 50, mobil 931 32 856, e-mail: annest1@online.no

Bergen: Jo Rune Ugulen, SFF – Senter for middelalderstudier – CMS, Villaveien 1A,
5020 Bergen, Tlf: 55588092(arbeid) 90540721(privat) e-post: Jo.Ugulen@cms.uib.no

Bodø: Willhelm Karlsen, Høgskolen i Bodø, e-post: Wilhelm.Karlsen@hibo.no

Nordvestlandet: Harald Tafjord, tlf. 70075074(arb) 41660247(priv),
e-post: harald.tafjord@hivolda.no

Nord-Trøndelag: Olav L'Orange, Gamle Kongevei 17, 7725 Steinkjer, tlf 74 16 34 72 (privat),
74 11 10 00 (arbeid), e-post: Olav.L'Orange@nord-trondelag-f.kommune.no

Rogaland: Anne Tove Austbø, Tostenkroken 11, 4085 Hundvåg, tlf. 51 84 27 26,
e-post: anne-tove.austbo@stavanger.museum.no

Sogn og Fjordane: Gunnar Yttri, Øvre Stedjeveg 12, 6856 Sogndal, e-post: gyttri@hotmail.com

Sør-Trøndelag: Kjetil Kvist, Jonsvannsveien 135, 7048 Trondheim, Mobil 922 89 250,
e-post: kjetilrunekvist@yahoo.com

Tromsø: Hallvard Tjelmeland, Institutt for historie, Universitetet i Tromsø.
e-post: hallvard@sv.uit.no

Vestfold: Jan Erik Ringstad, Nedre Gokstadvei 10, 3228 Sandefjord, tlf. 33 48 46 51,
e-post: jan.erik.ringstad@sandefjord.kommune.no

Østlandet: Ragnhild Hutchison, e-post: ragnhild.hutchison@lokalhistorie.no

---

Redaksjon

Redaktør: *Inger Marie Okkenhaug*, se side 2

Varareaktør: *Knut Grove*, se side 2

Redaksjonsmedlem: *Øyvind Bjørnson*, Historisk institutt, Sydneplassen 7, 5007 Bergen,
tlf: 55 58 23 17, e-post: oyvind.bjornson@hi.uib.no

Ansvar for stoff om skole og formidling: *Anne Kjersti Jacobsen*, se side 2

Ansvar for bokanmeldelser: *Espen Andresen*, se side 2

HIFO-nytt kommer ut med seks nummer årlig. **Manusfrist hefte 3–06: 26. mai 2006.**

Manuskripter sendes redaksjonen ved redaktøren, helst som vedlegg til e-post eller på diskett, skrevet i WordPerfect eller Word med vedlagt utskrift.

Annonsepriser: 1.000 kr per helside, 500 kr per halvside.

Grafisk produksjon: Bækken Grafisk Design, trykk: Arne Steens Offsettrykkeri

A-blad

Returadresse:

Historisk institutt
Universitetet i Oslo
Boks 1008 Blindern
0315 Oslo

